

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННІ лісового і садово-паркового господарства

УДК 630*6:33.021:(477.87)

ПОГОДЖЕНО

Директор ННІ лісового і
садово-паркового господарства

Лакида П.І.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри таксації лісу
та лісового менеджменту

Білоус А.М.

«__» 2021 р.

«__» 2021 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Структура собівартості лісозаготівель підрядними організаціями
на лісгосподарських підприємствах Закарпатського обласного управління
лісового і мисливського господарства

Спеціальність 205 «Лісове господарство»

Освітня програма Лісове господарство

(назва)

Орієнтація освітньої програми

освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

д.р.с.-г. наук, професор

Р.Д. Василюшин

(підпис)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

к.с.-г. наук, доц.

П.І. Лакида

(підпис)

Виконала

Н.В. Леспух

(підпис)

Київ - 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
НИ ЛІСОВОГО І САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри таксації лісу
та лісового менеджменту
д.с.-г.н., проф. _____ А.М. Білоус
«___» _____ 2020 року

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТЦІ
Леспух Неонілі Володимирівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність 205 «Лісове господарство»
(код і назва)

Освітня програма Лісове господарство
(назва)

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «Структура собівартості
лісозаготівель підрядними організаціями на лісогосподарських підприємствах
Закарпатського обласного управління лісового і мисливського господарства»

Затверджена наказом ректора НУБіП України від «19» листопада 2020 р. № 1825 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2021.11.14

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: контракти щодо
лісозаготівельної діяльності, укладені з підрядними організаціями державних
лісогосподарських підприємств Закарпатського ОУЛМГ і додатки до них,
наукова література вітчизняних та закордонних авторів.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Огляд літератури щодо методів і підходів формування собівартості, .
2. Методика дослідження та коротка характеристика регіону дослідження.
3. Оцінювання впливу зелених насаджень на вміст пилу у приземному шарі повітря території студмістечка НУБіП України. Висновки.

Дата видачі завдання: « 20 » жовтня 2020 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Лакида І.П.

Завдання прийняла до виконання

(підпис)

Леспух Н.В.

(підпис)

РЕФЕРАТ

Темою магістерської кваліфікаційної роботи є «Структура собівартості лісозаготівель підрядними організаціями на лісогосподарських підприємствах Закарпатського обласного управління лісового і мисливського господарства».

Перший розділ магістерської роботи «Собівартість як економічна категорія у лісогосподарській діяльності» характеризує собівартість як економічну категорію, а також підходи до визначення собівартості лісозаготівель у лісовому господарстві України.

Другий розділ магістерської роботи «Коротка характеристика регіону дослідження та практики лісозаготівельної діяльності» розкриває суть основних підходів сталого ведення лісового господарства в регіоні дослідження.

Третій розділ магістерської роботи «Матеріали та методика проведення дослідження» розкриває інформаційну базу дослідження, методи та підходи до обробки даних, програму виконання дослідження.

Четвертий розділ магістерської роботи «Структура собівартості лісозаготівель підрядними організаціями на лісогосподарських підприємствах Закарпатського обласного управління лісового і мисливського господарства»

характеризує регіон проведення дослідження та умови праці в гірських лісах, а також структуру собівартості на різних підприємствах Закарпатського ОУЛМГ.

Ключові слова: лісозаготівлі, собівартість, підрядні організації, Закарпатське ОУЛМГ, структура.

Структура та обсяг роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до них, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 75 сторінок коми'ютерного тексту. Зміст роботи проілюстровано 12 рисунками, наведено 6 таблиць і 3 формули. Список використаних джерел містить 38 найменувань.

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1	
СОБІВАРТІСТЬ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ	
У ЛІСОГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1 Собівартість як економічна категорія.....	7
1.2 Основні методи визначення собівартості.....	15
1.3 Підхід до формування собівартості лісозаготівель у лісовому господарстві України	25
РОЗДІЛ 2	
КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕГІОНУ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРАКТИКИ ЛІСОЗАГОТІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	
2.1 Географічне розміщення регіону.....	31
2.2 Характеристика природних умов регіону.....	33
2.3 Характеристика економічних умов регіону.....	36
РОЗДІЛ 3	
МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	
3.1 Програма виконання дослідження	44
3.2 Інформаційна основа дослідження.....	46
3.3 Керівні фактори, котрі визначають собівартість лісозаготівель в регіоні проведення дослідження.....	51
РОЗДІЛ 4	
СТРУКТУРА СОБІВАРТОСТІ ЛІСОЗАГОТІВЕЛЬ ПІДРЯДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ НА ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАКАРПАТСЬКОГО ОУЛМГ.....	
4.1 Загальна структура собівартості лісозаготівель в регіоні	56
4.2 Вплив керівних факторів на собівартість лісозаготівель та її структуру.....	57
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

НУБІП УКРАЇНИ

ВСТУП

Ліс - це могутній природний чинник, який позитивно впливає на клімат, ґрунти, умови формування поверхневого стоку. У процесі свого розвитку ліс продукує органічну масу, виконуючи при цьому низку функцій: нагромаджує сонячну енергію, виробляє кисень, сприяє затриманню вологи на полях, регулює рівень води у річках, фільтрує воду, попереджує повені тощо. За різноманітністю будови, силою впливу на навколишню природу ліс є найскладнішим і найпотужнішим рослинним угрупованням, що зумовлює гідрологічний і кліматичний режим місцевості, ґрунтоутворення, флору і фауну. Завдяки колюматувальній здатності лісової підстилки, а також зменшенню швидкості водного потоку під впливом лісу каламутність води зменшується в середньому на 60-90% [1].

Однією з характерних ознак сучасного етапу в розвитку суспільства є зростання техногенного впливу на довкілля, у тому числі на ліси, що зумовлено споживацьким характером діяльності людства. Нерегульована та надмірна експлуатація лісів в західному регіоні України призвела до суттєвого виснаження даних ресурсів, зниження ролі лісів, зрушення вікової їх структури, породного складу та інших негативних наслідків. Таким чином, оптимальне користування лісовими ресурсами, їх відтворення, охорона лісів є надзвичайно важливими для забезпечення розвитку лісового господарства України.

При цьому основним завданням лісопереробних підприємств є збільшення обсягів виробництва шляхом комплексного і ефективного використання лісових фондів, а також використання деревних ресурсів без нарощування сумарних обсягів лісозаготівлі. Принципи оптимального природокористування у лісових господарствах почали набувати особливої ваги у 90-тих роках ХХ-го століття у зв'язку з виникненням природоохоронних екологічних організацій, які пов'язані з масовим винищенням лісів у тропіках та вироблення продукції з такої сировини.

Актуальність дослідження, реалізованого у межах кваліфікаційної магістерської роботи полягає у тому, що аналіз витрат дає змогу знайти резерви зниження собівартості продукції що є однією з основних умов збільшення прибутку підприємства, підвищення рентабельності та ефективності його діяльності і, як наслідок, конкурентоспроможності.

Об'єктом дослідження є теоретичні засади функціонування приватних лісозаготівельних організацій, котрі надають послуги для державних лісогосподарських підприємств Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства та відносини лісових господарств, що стосуються собівартості лісозаготівель, відповідно до різних географічних розташувань та умов заготівельних робіт.

Предметом дослідження є структура собівартості лісозаготівель підприємствами державних лісогосподарських підприємств регіону

Метою роботи є проведення аналізу собівартості лісозаготівельних робіт, які виконуються підприємствами державних лісогосподарських підприємств Закарпатського ОУЛМГ.

Завдання дослідження. Виконати огляд літературних джерел за тематикою дослідження, здійснити збір дослідних даних щодо собівартості лісозаготівель підприємствами державних лісогосподарських підприємств Закарпатського ОУЛМГ, реалізувати аналіз отриманих дослідних даних, зробити висновки..

Методи досліджень. Загальнонаукові методи дослідження: порівняння, аналіз, узагальнення. Обробка отриманих дослідних даних здійснювалася за допомогою методів математичної статистики.

Структура. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

НУБІП України

РОЗДІЛ 1

СОБІВАРТІСТЬ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Собівартість як економічна категорія

У найширшому розумінні собівартість продукції являє собою витрати підприємства на її виробництво та реалізацію. Тому аналіз собівартості продукції варто почати з розгляду поняття витрат та їх класифікації.

Категорія «витрати» з'явилася в період початку товарообміну. Визначення еквіваленту обміну базувалося, перш за все, на оцінюванні ресурсів та трудових зусиль, які були витрачені на виробництво товару для обміну. З появою грошей, для визначення міри вартості товару, витрати перетворилися у основу для визначення бажаної прибутковості у ціні реалізації товару [9].

Сьогодні витрати як економічна категорія вважаються однією з основоположних. Вони є показником ефективності будь-якої підприємницької діяльності у будь-якій організаційно-правовій формі та сфері діяльності.

На сьогодні сформувалося декілька підходів до визначення сутності витрат. Відповідно до політекономічного підходу витрати є грошовим виразом використання виробничих ресурсів для виробництва товарів та послуг та реалізації життєвих благ.

З позиції мікроекономіки витратами вважається вартість факторів виробництва, що були використані для створення визначеного обсягу продукції.

Економічний підхід до сутності поняття витрат полягає у визначенні їх як альтернативних втрат, тобто таких, які виражають кількість продукції, якою можна було б пожертвувати заради збільшення обсягів виробництва іншої продукції. Або ще їх називають явними витратами підприємства. В будь-якому випадку, незалежно від того, з якої позиції трактують дану категорію, оцінка і результативності виробничо-господарської діяльності тісно пов'язана з аналізом витрат на виробництво і реалізацію продукції, робіт і послуг.

Розуміння поняття витрат слід пов'язати з видами діяльності підприємства.

Всю діяльність підприємства можна поділити на два види – звичайну та надзвичайну. Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 (НП(С)БО 1) «Загальні вимоги до фінансової

звітності» звичайною діяльністю підприємства вважається будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення [10]. Надзвичайною діяльністю вважаються події та операції, настання яких у звітному періоді не є очікуваним, а за своєю сутністю вони відрізняються від витрат звичайної діяльності підприємства. Тобто до надзвичайної діяльності відносяться ті події, які неможливо передбачити в межах звичайної діяльності.

Їх поява не залежить від підприємства, вони є нерегулярними. Прикладом можуть слугувати повені, пожежі, зсуви, аварії, землетруси тощо.

Звичайна діяльність в свою чергу поділяється на операційну, фінансову та інвестиційну. Відповідно до видів діяльності розрізняють витрати операційні, інвестиційні та фінансові.

Операційні витрати утворюються в результаті операційної діяльності – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною або фінансовою діяльністю. В НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» основна діяльність представляє собою операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції, що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу. Витрати операційної діяльності формуються із витрат на виробництво, адміністративних витрат, витрати на збут та інших невиробничих витрат операційної діяльності [10].

Інвестиційні витрати виникають внаслідок інвестиційної діяльності підприємства, що полягає у придбанні та реалізації тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів вкладення капіталу в основні засоби, капітальне будівництво, розширення виробництва тощо [9].

Фінансова діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства, приносить витрати на сплату відсотків по

кредитах та позиках. Кожен з даних видів діяльності супроводжується відповідними витратами, як відображаються у складі різних статей Звіту про фінансові результати – Форми №2 (рисунок 1.1).

Рис. 1.1 – Формування витрат звичайної діяльності

Також витрати операційної діяльності групуються за економічними елементами – первинний однорідний вид витрат на виробництво, який на рівні підприємства неможливо розкласти на складові частини [11].

Виділяють 5 економічних елементів витрат:

- матеріальні витрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація;
- інші операційні витрати.

Таке групування витрат визнано єдиним для промисловості.

Собівартість продукції є одним з пріоритетних показників, що

характеризують роботу підприємств. Від її рівня залежать фінансові результати діяльності підприємства, темпи розширеного відтворення, фінансовий стан господарюючих суб'єктів. Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» (П(С)БО 16), собівартість продукції підприємства формується з витрат виробництва, які класифікують як операційні витрати [12].

Собівартість продукції, як економічна категорія, може розглядатися з декількох сторін:

1. Як комплексний економічний показник, що поєднує в собі витрати на спожиті засоби виробництва, витрати на заробітну плату робітників підприємства, а також частину прибутку, призначену для соціального страхування;
2. Як важливий узагальнюючий показник, що виступає характеристикою ефективності роботи підприємства;
3. Як база для ціни продукції та її нижня межа [13].

Проаналізувавши сутність даного поняття, можна сформулювати таке визначення собівартості. Собівартість – це економічна категорія, що є грошовим вираженням витрат підприємства на підготовку, виробництво і реалізацію продукції.

Собівартість тривалий час розглядали як поняття, яке практично використовують здебільшого в плануванні, обліку та аналізі. Такий факт знайшов своє відображення у визначенні собівартості як витрат підприємств, з чим пов'язано розуміння сутності і характерних ознак собівартості, її місця і ролі

в системі економічних показників. Маниліч М. І. та Миронюк О. В. вказують на те, що собівартість – це виражені в грошовій формі затрати на витрачені засоби виробництва, оплати праці та соціальні заходи [38].

Іншими словами, собівартість вважають сумою всіх витрат на створення продукції, вираженою у грошовій формі, одночасно зазначаючи, що собівартість продукції – це об'єктивна економічна категорія, а її існування зумовлене насамперед тим, що кожне підприємство мусить у межах собівартості відшкодувати витрачені ним ресурси, щоб безперервно продовжувати

виробництво. Отже, собівартість – це відтворення процесу виробництва, що охоплює витрати підприємства які мають відношення до цього процесу [4].

Болжох М. А. та Бурчевський В. З. пояснюють собівартість продукції як основний якісний показник роботи підприємства. Її рівень відбиває досягнення та недоліки роботи як підприємства в цілому, так і кожного структурного підрозділу. Систематичне зниження собівартості продукції має важливе народногосподарське значення, бо дає змогу за стабільних ринкових цін збільшувати прибуток на кожну гривню витрат, підвищує конкурентоспроможність продукції [1].

На думку Мацкевічюс Й. С. «...собівартість продукції – це частина вартості, що дорівнює вартості витрачених засобів в виробництві частини вартості необхідного продукту і частини вартості додаткового продукту, що виступає в грошовій формі і представляє частину ціни продукту, за рахунок якої відшкодовуються витрати на освоєння, виробництво й реалізацію і виражає певні виробничі відносини» [3].

Управління собівартістю на промисловому підприємстві вимагає своєчасного виявлення наявних резервів і наступного дієвого координування різних сторін господарської діяльності підприємства.[2].

Розрахунок собівартості окремих виробів, товарної і валової продукції допомагає визначити потребу в оборотних коштах, прибутку. Також він є виразником економічної ефективності окремих організаційно-технічних заходів та виробництва в цілому і входить до одного з етапів внутрішньозаводського планування, формування цін, контролю за використанням матеріальних, трудових та грошових ресурсів [25].

Наведена вище класифікація витрат за економічними елементами сама по собі не дозволяє обчислити собівартість різних видів продукції, а також здійснювати контроль та аналіз витрат за цільовим призначенням у процесі виробництва. Тому виникає необхідність додаткової класифікації витрат за статтями калькуляції. Калькуляційною статтею є вид витрат, що становлять собівартість як окремих видів, так і всієї продукції в цілому. На основі

групування витрат за статтями калькуляції розраховують собівартості готових виробів, напіввиробків, окремих технологічних вузлів і деталей, а також обчислюють витрати за місцями їх виникнення (цехами, дільницями тощо).

Підприємство самостійно встановлює перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) з урахуванням своєї галузевої приналежності, продукції, що випускається, технологічного процесу та методу планування витрат на підприємстві. Свій вибір підприємство відображає в наказі про облікову політику [11].

Основні статті калькуляції, з яких і формується собівартість окремих видів продукції, наведена на Рисунку 1.2.

Рис. 1.2 – Статті калькуляції

Собівартість продукції класифікується за видами в залежності від:

- часу формування витрат;
- місця та порядку формування затрат;
- тривалості розрахункового періоду;
- складу продукції;

НУБІП України

промисловості.

Класифікацію собівартості за декількома ознаками наведено в Таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Види собівартості

Класифікаційна ознака

В залежності від часу формування витрат

Види собівартості

– **планова собівартість** – визначають перед початком планового періоду на основі прогресивних норм затрат ресурсів та цін на ресурси на момент складання плану;

– **фактична собівартість** – відображає фактичні затрати на виробництво і реалізацію продукції за даними бухгалтерського обліку;

– **нормативна собівартість** – затратина виробництво і реалізацію продукції розраховують на основ поточних норм затрат ресурсів;

– **кошторисна собівартість** – характеризує затрати або замовлення, на виріб які виконуються в разовому порядку.

В залежності від місця формування затрат та порядку формування

– **технологічна** витрати, безпосередньо пов'язані з технологією виробництва;

– **цехова** – сума затрат на виробництво продукції в межах цеху;

– **виробнича** – грошові затрати на виробництво продукції в межах всього підприємства;

– **повна** – сукупність виробничої собівартості і позавиробничих затрат (вартість готової продукції);

Продовження табл. 1.1

Класифікаційна ознака

Види собівартості

За тривалістю розрахункового періоду

місячна

квартальна

річна

За складом продукції:

собівартість товарної продукції;

собівартість валової продукції;

собівартість реалізованої продукції;

собівартість незавершеного виробництва.

У промисловості

індивідуальна собівартість

характеризує затрати окремого підприємства на виробництво і реалізацію продукції;

галузева собівартість – показує середні у галузі затрати на виробництво і реалізацію продукції.

Структура собівартості за статтями калькуляції дозволяє оцінювати питому вагу різних статей у собівартості продукції. Вона може змінюватися під впливом різних факторів, що залежать від умов функціонування підприємств. На співвідношення між різними елементами або статтями у загальній сумі витрат суттєво впливає відстань розміщення підприємств відносно джерел сировини, а також зміна рівня цін на предмети і засоби праці [23].

Аналіз структури собівартості продукції, розрахованої за калькуляційними статтями, дозволив виявити специфічні техніко-економічні особливості виробництва конкретних видів продукції, які обов'язково слід враховувати при визначенні їх впливу на величину окремих груп витрат. Вивчення впливу цих факторів при плануванні зниження собівартості передбачає встановлення зв'язку

між змінами в технічному та організаційних рівнях виробництва і собівартістю продукції [24].

Зі зниженням собівартості зростає цінова конкурентоспроможність продукції, а отже, і зміцнюються позиції підприємства на товарному ринку.

Водночас собівартість є нижнім обмежником ціни, бо прибуток можна одержати лише за її перевищення. Собівартість величина нестійка [22]. На неї впливають такі фактори, як:

- інфляція;
- ставки за кредитами (якщо такі є у підприємства);
- географічне розташування виробництва;
- кількість конкурентів;
- використання сучасного обладнання і т.д.

1.2 Основні методи визначення собівартості

Облік витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції є складовою системи управління господарською діяльністю підприємства, що забезпечує інформацією управлінський персонал для прийняття організаційних рішень. Від достовірності та оперативності інформації про витрати залежить ефективність виробничої діяльності підприємства та його конкурентоздатність [20].

Групування витрат за центрами відповідальності допомагає згрупувати різні за економічним змістом витрати. При цьому виникає проблема вибору методів обліку витрат та калькулювання [21].

У вітчизняній та зарубіжній практиці фінансового та управлінського обліку утворились та застосовуються більше десятка методів калькулювання і обліку витрат. Але несистематизоване викладення їх розуміння у науковій літературі не дає нам чітко зрозуміти їх особливості. Отже, на нашу думку, об'єктом обліку виробничих витрат є витрати на виробництво продукції, її окремих частин, груп, виконані роботи, сукупність однорідних робіт, процеси, фази й стадії технологічних процесів (переділи), певні окремі операції, які

групується за різними ознаками для визначення собівартості [29].

З вищевказаного можна дати характеристику методів обліку витрат, яку наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Методи обліку витрат

Метод обліку витрат	Коротка характеристика методу
Позамовний	Витрати «збираються» за певними замовленнями, партіями або договорами, що відрізняються один від одного.
Попередільний	Застосовується при масовому виробництві однорідної продукції. Середні витрати на одиницю продукції визначаються діленням загальної суми витрат на кількість виготовленої продукції.
Нормативний	Витрати обліковуються за нормативами, а собівартість продукції калькулюється ще на стадії планування виробництва. Метод дозволяє вести аналітичний облік і контролювати загальну собівартість продукції.
Фактичний	«Збирається» сума фактично понесених витрат.
Змішаний	Прямі витрати обліковують за фактичними даними, а накладні обліковуються за середнім коефіцієнтом розподілу.
«Директ-костинг»	Витрати поділяються щодо обсягу виробництва на постійні та змінні, а до собівартості виробленої продукції включаються лише змінні виробничі витрати.
«Стандарт-костинг»	Планові витрати обліковуються на підставі системи існуючих стандартів. Аналітичний облік затрат за об'єктами не ведеться.
«Поглинутих» затрат	Загальні виробничі витрати відносяться на собівартість виготовленої продукції та розподіляються між реалізованою продукцією і продукцією, яка ще перебуває на складі підприємства.

На різних підприємствах і навіть у різних виробництвах та господарствах одного й того самого підприємства облік витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) ведуть різними методами. Вибір методу залежить від галузевих особливостей, обсягів та періодичності випуску продукції, організації і технології виробництва, методики планування, стану технічного нормування та інших факторів [27].

При виборі методу обліку витрат виробництва або їх комбінації потрібно врахувати:

- організаційну структуру управління виробництвом;
- тип виробництва (масове, великосерійне, дрібносерійне або одиничне (індивідуальне), його складність;
- характер технологічного процесу;
- номенклатуру продукції, що випускається, її складність;
- тривалість виробничого циклу;
- наявність НЗВ.

При цьому мета в усіх методів розрахунку собівартості одна — отримати інформацію про собівартість одиниці продукції для ціноутворення, контролю витрат, оцінки НЗВ і готової продукції [28].

Нормативний метод обліку витрат на виробництво є найбільш прогресивним. Він характеризується тим, що на підприємстві за кожним видом виробів на основі діючих на початок звітного місяця норм і кошторисів витрат складають нормативну калькуляцію. На підставі нормативної калькуляції визначають фактичну собівартість продукції (робіт, послуг), здійснюють оцінку браку у виробництві та розмірів НЗВ.

Норми витрат матеріальних і трудових ресурсів встановлюють відповідно до конструкторсько-технологічної та іншої документації на виробництво продукції. Вони утворюють взаємозв'язану систему, що регламентує всі сторони господарської діяльності підприємства. Норми можуть змінюватися (як правило, знижуватися) у міру освоєння виробництва та поліпшення використання матеріальних і трудових ресурсів [26].

Нормативний метод застосовують на підприємствах оброблювальних галузей промисловості з масовим і великосерійним характером виробництва, де виробляється різноманітна і складна продукція, що складається з великої кількості деталей та вузлів.

Нормативний метод обліку витрат і калькулювання собівартості дозволяє, не чекаючи кінця місяця, отримувати дані про фактичну собівартість виробів, а також регулярно аналізувати причини відхилень і виявляти винних у них. Системне документування відхилень від норм дозволяє встановлювати причини відхилень у момент їх виникнення, тоді як за інших методів причини та винних у відхиленнях якщо й виявляють, то після складання звітної калькуляції собівартості.

Застосовуючи нормативний метод, необхідно дотримуватися таких основних принципів:

1) установлення техніко-економічними методами нормування обґрунтованих норм витрат сировини та матеріалів, палива, енергії, заробітної плати та інших витрат на всі види продукції, що випускається, а також попереднє (до початку виробничого процесу) складання на їх основі калькуляції (розрахунку) нормативної собівартості одиниці продукції (робіт, послуг) (нормативної калькуляції).

2) ведення протягом місяця обліку змін чинних норм для коригування нормативної собівартості, визначення впливу цих змін на собівартість продукції та ефективності заходів, що стали причиною змін норм.

3) облік фактичних витрат протягом місяця з розподілом їх на витрати за нормами та відхиленнями від норм;

4) установлення та аналіз причин, а також умов появи відхилень від норм за місяцями їх виникнення;

5) визначення фактичної собівартості випущеної продукції (робіт, послуг) як алгебраїчної суми нормативної собівартості, відхилень від норм і змін самих норм.

Нормативний метод обліку витрат на виробництво доповнює інші методи

обліку, такі як позамовний, попередільний, попроцесний, своїми принципами групування витрат та оперативним поточним контролем за дотриманням норм витрат.

Розглядаючи позамовний метод неважко здогадатися, що об'єктом калькулювання при цьому методі виступає виробниче замовлення, що відкривається на виріб (невелику групу виробів) або частину виробу, окрему роботу чи послугу. Як правило, кожне замовлення призначене для окремого замовника, споживача, отримувача. Витрати на виробництво при цьому обліковують за такими замовленнями.

Цей метод застосовують:

- при одиничному або дрібносерійному виробництві продукції;
- при виробництві складної та великої продукції (виробів);
- при виробництві з тривалим технологічним циклом;
- при виконанні робіт і наданні послуг.

Таким чином, позамовний метод використовують на підприємствах, які виробляють одиничні екземпляри, що не повторюються, або невеликі партії виробів одного виду, при виготовленні виробу, який є унікальним або виконується за спеціальним замовленням. Цей метод може застосовуватися тільки за умови, що основні матеріали, основна заробітна плата робітників, зайнятих у виробництві, та інші прями витрати більш-менш легко ідентифікувати з конкретною продукцією, роботами чи послугами або їх групами (рис. 1.3).

Об'єктом калькулювання при попередільному методі виступає переділ, а всередині переділу певні види продукції, об'єднані в калькуляційні групи.

Переділ — це закінчена частина технологічного процесу або сукупність виробничих операцій, у результаті яких із сировини та матеріалів виходить проміжний продукт (напівфабрикат) або з напівфабрикату готовий виріб.

Виділення цього проміжного продукту здійснюють за умови, що він має власний напрям використання, а отже, може бути реалізований на стороню.

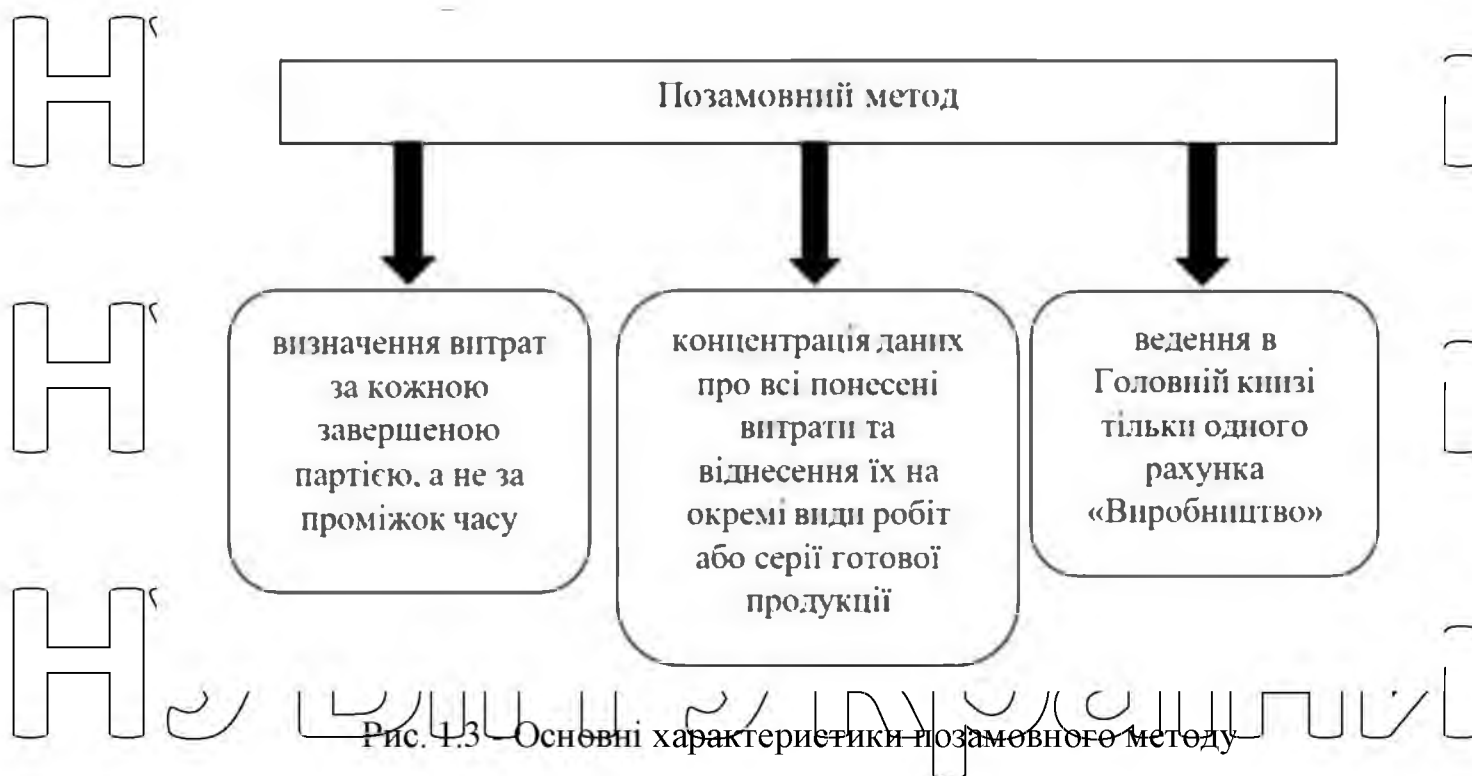

Рис. 1.3 – Основні характеристики позамовного методу

Переділ переділів визначають на основі технологічного процесу і виходячи з можливостей планування, обліку та калькулювання собівартості продукції кожного переділу і оцінки НЗВ.

Попередільний метод обліку витрат на виробництво в основному застосовують на підприємствах та виробництвах з повторюваною, однорідною за вихідною сировиною, матеріалами і характером обробки масовою продукцією. При цьому продукцію виготовляють в умовах однорідного, безперервного і, як правило, короткого технологічного процесу або низки послідовних процесів, кожен з яких (або їх група) становить окремі самостійні переділи.

Отже, зазначений метод характерний:

- для масових виробництв, у яких готова продукція виробляється шляхом обробки вихідної сировини (заготовок) на декількох етапах (переділах, процесах), що йдуть послідовно один за одним;
- для виробництва більш-менш однорідної продукції;
- у разі нетривалого технологічного циклу;

- за умови, що весь процес виробництва може бути розбитий на операції, які постійно повторюються.

Попередільний метод може застосовуватися також у виробництвах із комплексним використанням сировини.

Класичними прикладами попередільного виробництва є нафтопереробка, хімічна, металургійна, текстильна, цементна, лакофарбова, харчова, борошномельна, целюлозно-паперова, скляна промисловість [3.3.14]

Об'єктом обліку та калькулювання можуть бути як окремі види, так і групи продукції, які об'єднують за принципом однорідності сировини, виготовлення на одному й тому самому обладнанні, складності виробництва та обробки тощо. При цьому витрати можуть обліковувати за цехами (переділами, фазами, стадіями) у цілому, а собівартість окремих видів продукції, уключених до калькуляційних груп, обчислювати за допомогою економічно обґрунтованих методів [31].

Перелік переділів, за якими здійснюється облік витрат і калькулювання собівартості продукції, та калькуляційні групи продукції підприємство встановлює самостійно [7].

Об'єктом калькулювання є одиниця продукції, а саме кінцевий виріб, виготовлений на підприємстві. Залежно від технології і виду продукції об'єктами калькулювання є:

- один продукт виробництва;
- один продукт окремих процесів, переділів, фаз виробництва;
- виріб підприємства,
- виріб центру відповідальності;
- вид робіт, послуг структурного підрозділу організації.

З даного матеріалу можна визначити наступну характеристику методів калькулювання витрат, яка наведена в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Характеристика методів калькулювання

Назва методу	Характеристика методу
Балансовий	Застосовується при калькулюванні собівартості окремих видів продукції і собівартості витрат окремого цеху підприємств. Полягає у використанні балансової рівності витрат. Дає можливість контролю витрат.
Прямої розрахунків	Застосовується на виробництві з одноманітним видом продукції і немає залишку незавершеного виробництва. Немає необхідності ділити витрати, усе відноситься на продукцію.
Розподілу вартості	Застосовується на виробництвах з позамовним методом обліку. Розподілу підлягають: всі непрямі витрати; основні витрати на основі відповідної бази; витрати звітного періоду між товарним випуском і залишком незавершеного виробництва на кінець місяця шляхом попередньої калькуляції ЗНВ за нормами і резервами за даними бух обліку.
Додавання витрат	Застосовується при попередньому методі, при напівфабрикатному варіанті. Собівартість кінцевого продукту визначається додаванням собівартості напівфабрикатів з кожного попереднього переділу до вартості кожного наступного переділу.
Виключення витрат	Застосовується в комплексних виробництвах для яких характерно виготовлення з одного матеріалу декількох видів продукції. Сума, що залишилась відноситься на собівартість основного виду.
Нормативний	Спрощений метод розрахунку незавершеного виробництва. Для знаходження неврахованих відхилень треба порівняти фактичну собівартість з балансовим методом з фактичною собівартістю за нормативним методом (зі знаком +).

Як видно з таблиці 5 існує багато методів обліку і калькування витрат серед них: балансовий метод, метод прямих розрахунків, метод розподілу вартості, метод додавання витрат, метод виключення витрат, нормативний метод, комбінований. Вибір того чи іншого методу залежить від поставленої кінцевої мети в системі господарювання [3].

Таким чином, методи обліку витрат на виробництво та методи калькування є двома залежними процесами, які характеризуються власними способами, прийомами, користувачами та завданнями. Інформація про витрати використовується для обчислення собівартості продукції.

Так, методом обліку витрат - це сукупність способів відображення, групування та систематизації інформації про витрати, які виникли у процесі досягнення цілей і забезпечують досягнення певної мети. Метод калькування, відповідно, є відображенням розподілу витрат підприємства за встановленими статтями калькуляції для визначення собівартості деяких видів або груп продукції [8].

Про те вивчаючи цю категорію і розглянувши ще декілька підходів до її вивчення виділяють дещо інакші методи визначення собівартості, а саме: кошторисний, метод підсумовування та пофакторний методи [5].

Кошторисний метод ґрунтується на основі елементів витрат (матеріальні витрати, оплата праці, відрахування на соціальні потреби, амортизація основних фондів, інші витрати). Кошторис витрат виробництва – це витрати підприємства, пов'язані з його основною діяльністю за певний період, незалежно від того, включаються вони до собівартості продукції в цьому періоді чи ні. Для розрахунку собівартості продукції кошторис витрат виробництва необхідно коригувати.

Метод підсумовування – передбачає визначення суми попередньо визначених собівартостей окремих виробів:

$$S = \sum_{i=1}^n S_i \cdot q_i \quad (1)$$

де S_i – собівартість окремих виробів; Q_i – загальний обсяг виробництва продукції і того виду; n – кількість найменувань продукції.

Факторний метод визначення собівартості з урахуванням впливу різних факторів.

$$S_m = S_{m\delta} \pm \sum_{i=1}^n \Delta S_i \quad (1.2)$$

де n – кількість факторів; $S_{m\delta}$ – собівартість у базовому періоді; $\sum \Delta S_i$ – сумарний вплив різних факторів.

$$\Delta S_i = (S_2 - S_1) * Q, \quad (1.3)$$

де S_1, S_2 – витрати на одиницю продукції до і після впровадження заходу.

Також мною було розглянуто зарубіжні методи калькулювання собівартості які використовують у іноземній практиці, їх приклади наведені на рисунку 1.4.

Запозичені (зарубіжні) методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції

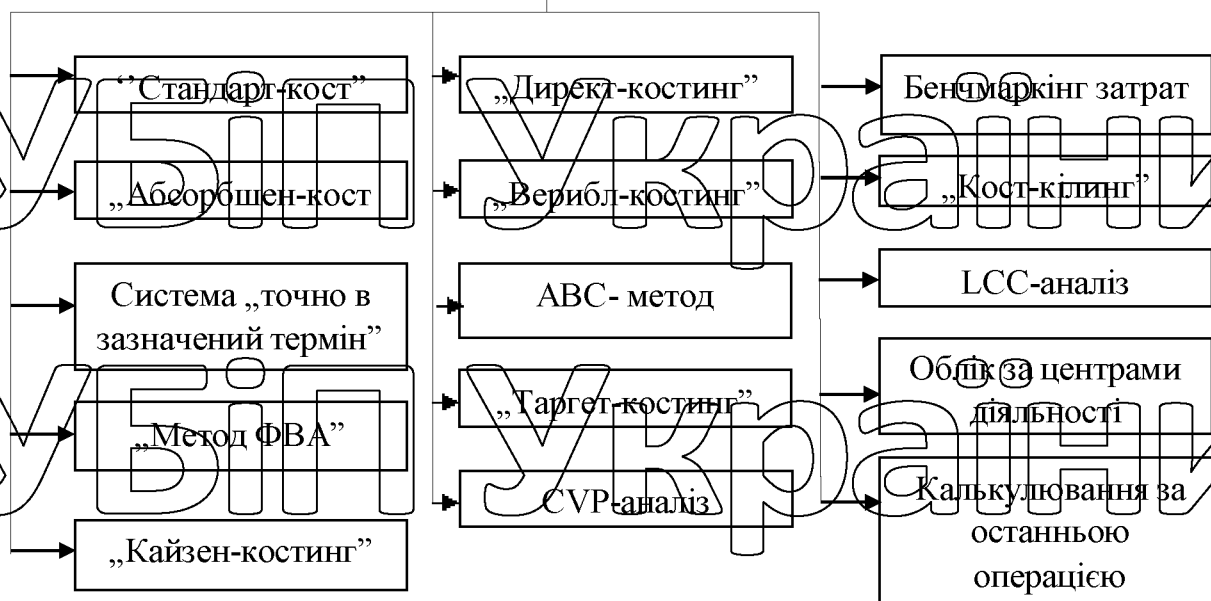

Рис 1.4 - Зарубіжні методи обліку та калькулювання витрат [3.3.4]

1.3 Підхід до формування собівартості лісозаготівель у лісовому господарстві України

Як і будь-яка галузь промисловості, лісове господарство виробляє велику кількість видів продукції, робіт, послуг. Визначення їх собівартості здійснюється на основі Методичних рекомендацій з формування собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах лісового господарства України, затверджених наказом Державного комітету лісового господарства України від 24.10.11.2002р. №113 [32].

Згідно цих Методичних рекомендацій калькуляція собівартості – це визначення розміру витрат у грошовій формі на виробництво одиниці певного виду продукції (робіт, послуг). За допомогою калькулювання визначаються виробнича собівартість одиниці продукції (робіт, послуг), всього їх обсягу, собівартість виробництва по окремих структурних підрозділах підприємства, по різних виробничих процесах і в цілому по підприємству [].

Об'єкт калькулювання – продукція, роботи чи послуги, собівартість яких обчислюється (представлені на рисунку 1.5).

Калькуляційна одиниця – одиниця кількісного виміру об'єкта калькулювання. У лісовому господарстві калькуляційними одиницями є: цільний (без пустот між попонами) кубічний метр (для лісопродукції, пиломатеріалів, тарній дощечці тощо), тонна (для живиці, вітамінного борошна із деревної зелені тощо), квадратний метр (для деревноволокнистих плит, паркету тощо), гектар (для лісових культур, рубок догляду тощо), кілометр (для доріг, кварталних просік тощо), кілограм (для шишок, лісового насіння тощо), гривня (для валової, товарної і реалізованої продукції, виробничих витрат і собівартості).

В процесі калькулювання витрати групуються за калькуляційними статтями, перелік яких залежить від особливостей виробництва.

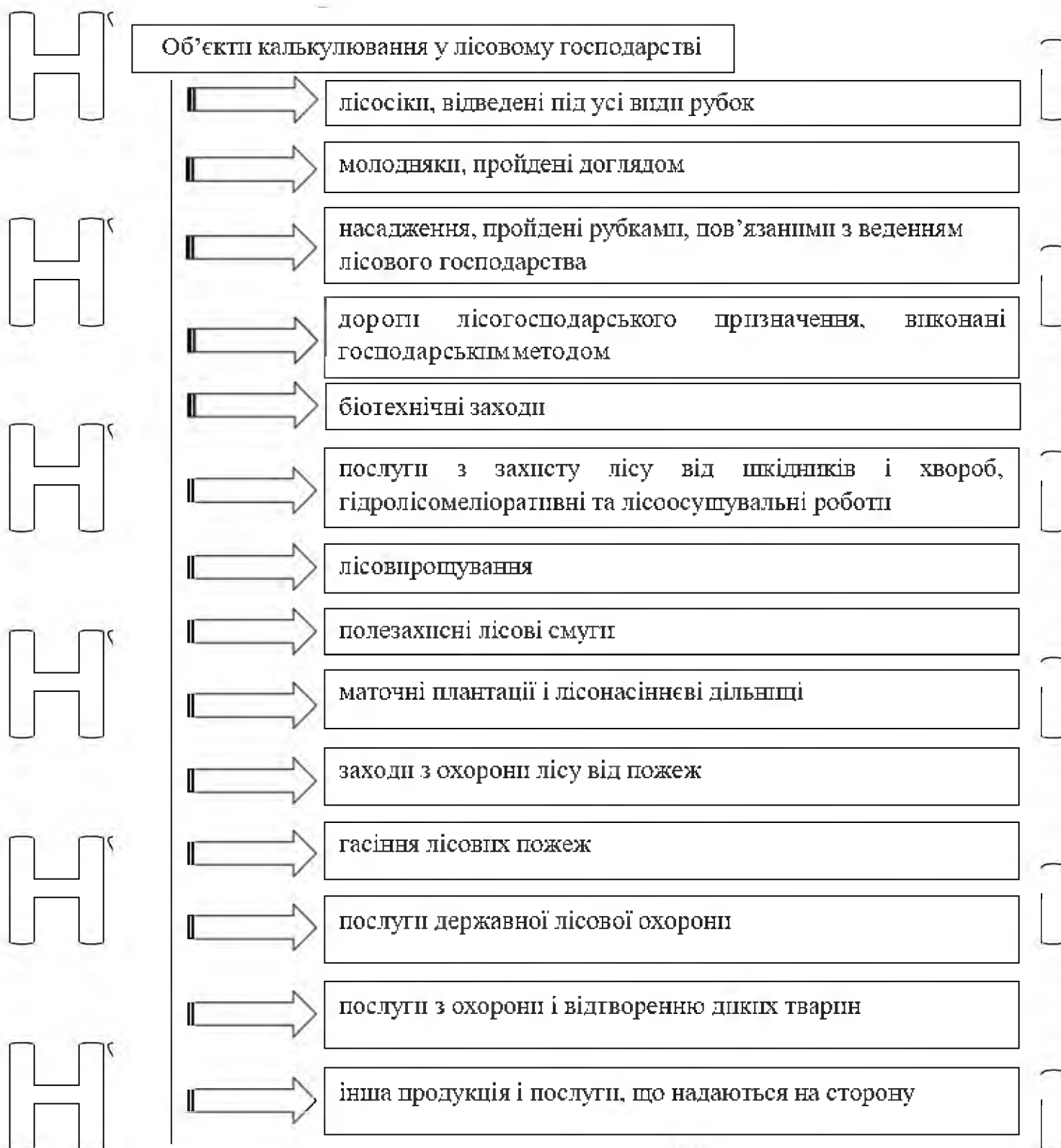

Рис 1.5 - Об'єкти калькулювання у лісовому господарстві [3.3.26]

Показник „виробнича собівартість продукції (робіт, послуг)” – один із основних економічних показників роботи підприємства, і це обумовлює необхідність однозначного визначення методики його розрахунку незалежно від того, де буде використовуватись показник виробничої собівартості в бухгалтерському, статистичному чи управлінському обліку.

Планування собівартості в держлісгосп покладено на працівників економічного відділу. Метою планування собівартості є економічно обгрунтоване визначення величини витрат, необхідних у плановому періоді для виробництва кожного виду та всієї продукції, що відповідає вимогам щодо її якості, обумовленої в технологічній документації.

У зв'язку з тим, що витрати на збереження лісового фонду та лісовідновлення повинні фінансуватися за рахунок бюджетних коштів, а також враховуючи виключно важливе значення цих заходів для економічної системи держави, роботи з лісозбереження та лісовідновлення є окремим об'єктом бухгалтерського обліку.

До робіт з лісовідтворення належать:

- лісогосподарські роботи (лісосіки під рубки догляду, санітарні рубки і підсочна лісу);

- лісозахисні роботи (експедиційні роботи, наземні винищувальні міри боротьби, прунтові розполки, виробництво біологічних препаратів, інші роботи);

- гідролісомеліорація і лісоосушувальні роботи (осушення лісових площ, рубка трас, ремонт і утримання зрошувальних систем);

- лісокультурні роботи (посів лісу на ярах, балках, дісках та інших непридатних землях, посадка лісу, реконструкція насаджень, догляд за лісовими культурами, закладка маточних плантацій з доглядом і зрошенням, розкорчування площі, закладка лісонасінневих плантацій з доглядом, викопка і сортування посадкового матеріалу, придбання посадкового матеріалу та інші роботи);

- протипожежні заходи (влаштування нових протипожежних розривів, мінералізованих смуг та догляд за ними, ремонт і утримання доріг

лісогосподарського і протипожежного призначення, утримання тимчасових пожежних ескорів, утримання транспорту, пожежників, гаєння лісових пожеж, утримання інспекторів поліції).

За наведеними статтями ведеться облік витрат і виходу продукції в Журналі-ордері 5-3 „Облік витрат на лісозбереження та лісовідновлення”. В кінці кожного місяця визначаються фактичні витрати за кожним видом робіт та незавершене виробництво, а за закінченими видами робіт оприбутковують 40 продукцію.

Певним етапом облікової роботи є розподіл витрат лісозаготівельного виробництва між готовою продукцією та незавершеним виробництвом. Стадійна структура лісорозробок передбачає різний рівень об'ємів виконаних робіт на кожній фазі, незавершене виробництво та постійну зміну залишків запасів деревини на тій чи іншій стадії.

Економічна сутність собівартості продукції (робіт, послуг) у лісовому господарстві — це виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на її виробництво і збут.

Для встановлення ціни на лісопродукцію необхідно враховувати всі витрати, що пов'язані із вирощуванням лісу, охороною лісу від пожеж, шкідників, хвороб та від незаконних рубок. В ціну лісопродукції закладено витрати по сплаті рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, плати за землю, витрати на заготівлю, трелювання, навантаження, розвантаження, перевезення на кінцеві склади, загальновиробничі витрати, адміністративні витрати, витрати на збут та прибуток. Ціна формується на рівні попиту.

Фактична собівартість лісопродукції калькулюється в розрахунку на знеособлений кубічний метр деревини, без диференціації по розмірах, породах і класах якості. Обумовлено це тим, що всі різновидності лісопродукції (ділова деревина, дрова) виготовляються в єдиному технологічному процесі і в готовому вигляді оцінюються по його завершенні.

Крім того, відхилення в собівартості їх заготівлі залежно від вказаних

факторів незначні, тому для встановлення цін (цінових співвідношень) між конкретними сортами лісопродукції враховується порівняльний аналіз їх якості і споживчих властивостей на умовах відповідного франко. Оскільки по кожному сортименту одноразово оцінюється декілька різних характеристик (порода деревини, розмір і кількість сучків, наявність і розмір гнилі, розмір кривизни і інші (у відповідності до вимог державних стандартів) дається комплексна оцінка кожному сортименту виходячи з попиту та пропозиції, які склалися на ринку. При цьому реалізаційна вартість знеособленого кубометра деревини повинна забезпечити беззбиткову діяльність підприємства.

Правильно організований облік витрат, вибір прогресивних методів калькулювання дозволить підприємствам лісової галузі не тільки знизити собівартість продукції, а й сформулювати дані для оцінки та аналізу виконання планових показників, визначення результатів діяльності як структурних підрозділів, так і підприємства в цілому, фактичної ефективності організаційно-технічних заходів, спрямованих на розвиток та удосконалення виробництва. А також дозволить підприємствам лісової галузі знизити собівартість продукції та підвищити її конкурентоспроможність.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Висновки до розділу I

Проаналізувавши сутність даного поняття можна сформулювати таке визначення собівартості. Собівартість – це економічна категорія, що є грошовим вираженням витрат підприємства на підготовку, виробництво і реалізацію продукції.

Собівартість тривалий час розглядали як поняття, яке практично використовують здебільшого в плануванні, обліку та аналізі. Такий факт знайшов своє відображення у визначенні собівартості як витрат підприємств, з чим пов'язано розуміння сутності і характерних ознак собівартості, її місця і ролі в системі економічних показників.

Показник „виробнича собівартість продукції (робіт, послуг)” – один із основних економічних показників роботи підприємства, і це обумовлює необхідність однозначного визначення методики його розрахунку незалежно від того, де буде використовуватись показник виробничої собівартості в бухгалтерському, статистичному чи управлінському обліку.

Планування собівартості в держлісгоспі покладено на працівників економічного відділу. Метою планування собівартості є економічно обґрунтоване визначення величини витрат, необхідних у плановому періоді для виробництва кожного виду та всієї продукції, що відповідає вимогам щодо її якості, обумовленої в технологічній документації.

Правильно організований облік витрат, вибір прогресивних методів калькулювання дозволить підприємствам лісової галузі не тільки знизити собівартість продукції, а й сформулювати дані для оцінки та аналізу виконання планових показників, визначення результатів діяльності як структурних підрозділів, так і підприємства в цілому, фактичної ефективності організаційно-технічних заходів, спрямованих на розвиток та удосконалення виробництва.

НУБІП УКРАЇНИ

РОЗДІЛ 2

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕГІОНУ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРАКТИКИ ЛІСОЗАГОТІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Географічне розміщення регіону

Закарпатська область розташована на заході України, межує з країнами членами ЄС – Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Румунією. З півночі і сходу Закарпаття має адміністративні кордони з Львівською та Івано-Франківською

Рис. 2.1 – Схема адміністративно-територіального поділу за районами

областями. Як адміністративно-територіальна одиниця у складі України Закарпатська область була вперше утворена 22 січня 1946 року Указом Президії Верховної Ради СРСР на основі підписаної 29 червня 1945 року угоди між урядами СРСР і Чехословаччини, до складу якої Закарпаття входило до березня 1939 року під назвою Автономна Республіка «Підкарпатська Русь».

За адміністративно-територіальним поділом (рис. 2.1) Закарпатська область включає 13 районів та 11 міст: з них 5 міст обласного значення – Ужгород, Мукачево, Хуст, Берегове і Чоп та 6 міст районного значення – Рахів, Тячів, Виноградів, Іршава, Свалява і Перечин.

Серед 19 селищ райцентрами є Міжгір'я, Воловець і Великий Березний, загальна кількість сільських населених пунктів станом на 1 січня 2015 року складає – 579. В області 215 населених пунктів мають статус гірських відповідно до Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні». Обласний центр Закарпатської області – місто Ужгород – розташований на заході області поблизу українсько-словацького кордону на відстані від столиці України м. Києва 788 км автомобільними шляхами та 898 км залізницею (через міста Мукачево і Львів).

Закарпатська область є однією з невеликих областей України як за площею, що становить 12,777 тис. км² (2,1 відсотка площі території України), так і за чисельністю населення – 1256,9 тис. осіб станом на 1 січня 2014 року (2,8 відсотка від чисельності населення України). Площа території регіону у 1,7 рази менша від площі середньостатистичної області України і майже у 3 рази менша від найбільшої за площею Одеської області (33,3 тис. км²) та дещо більша від найменшої за площею Чернівецької області (8,1 тис. км²).

За величинами території і кількості населення Закарпатська область подібна до європейського стандарту адміністративно-територіальної одиниці – регіону. Саме тому в концепціях системних реформ, які включають і здійснення реформи адміністративної структури в Україні, зміна адміністративних меж областей вважається недоцільною.

Майже 80 % території області займають гори, серед яких найвища точка України – гора Говерла (2061 м), а решту – Притисянська низовина. Територія області з північного та північно-східного напрямків захищена хребтами Українських Карпат, які тягнуться з північно-західного напрямку з території прикордоння Словаччини і Польщі і переходять у південно-східному напрямку у Мараморський масив, який продовжується Румунськими горами у сусідній країні. Від інших регіонів України Закарпатську область відділяють гірські перевали – Ужоцький, Верецький, Торунський та Яблунський висотою від 889 до 931 метрів над рівнем моря. Через ці перевали і пролягають основні шляхи залізничного і автомобільного сполучення, а через Верецький перевал ще й

європейський транспортний коридор №5.

Загалом за географічним розташуванням і наявністю кордонів з 4-ма країнами ЄС Закарпатська область займає виключно важливе геостратегічне і геополітичне положення як для України, так і для іншої частини Європи, особливо – для країн Східної, Центральної та Південно- Східної Європи (див. мапу), у т.ч. й тих, що не мають безпосереднього кордону з Україною.

Територією області протікає 9429 потоків і річок, в основному гірських. У горах протягом року випадає в середньому 1400, у нижній частині – 500–600 мм опадів, що зумовлює достатню зволоженість. Перераховані фактори формують помірно-континентальний клімат, створюють цінний природний рекреаційний потенціал, підсилений ще й гірськими лісовими ландшафтами, наявністю сотень джерел мінеральних вод і термальними водами. Влітку середня температура становить плюс 21°C, взимку – мінус 4°C. Вегетаційний період на низовині триває до 230 днів, у передгір'ях – 210–230 днів, у горах – 90–210 днів.

2.2 Характеристика природних умов регіону

Земельний фонд області становить 1275,3 тис. га, з них 451,3 тис. га (35,4 %) зайняті сільгоспугіддями, з яких 199,7 тис. га – рілля. Більше половини території області займають площі, вкриті лісом (51 %). За сумарними запасами водних ресурсів Закарпаття займає перше місце в Україні і ключове місце у Карпатському регіоні. На одного жителя Закарпаття припадає у 7 разів більше водних ресурсів, ніж по Україні в цілому.

На території Закарпаття бере початок найбільша притока Дунаю – р. Тиса, яка є міжнародним водотоком. Її найбільші притоки (Уж, Латориця, Ріка, Тересва, Тересва), окрім р. Боржава, беруть початок на Володільному хребті Українських Карпат. Витоки Боржави знаходяться на Полонинському хребті.

Середня щільність річкової мережі становить 1,7 км/км², тоді як в Україні цей показник становить 0,6-07 км/км². Всього в області протікає 9429 рік сумарною довжиною 19,86 тис. км. Це малі річки, окрім рік Тиса, Боржава, Латориця та Уж, які мають довжину більше 100 км. Ріки Тиса, Латориця та Уж є

транскордонним.

Закарпатська область за відсотком лісності займає перше місце в Україні (51%), а за запасами деревини, які оцінюються майже у 207,5 млн. м³ (табл.2.1).

Основною лісоутворювальною породою в Закарпатті є бук лісовий – 58,1 %, а ялина європейська (смерека) займає другу позицію – 32 %. Дуб звичайний займає 7,5 %, а ялиця біла вкриває 6,2 % площі лісів регіону, решта – ясен, явір, в'яз гірський, інші породи. Частка природного поновлення в лісах протягом 2006-2014 року зросла від 30,5 % до 62 %, що є позитивною тенденцією, як в екологічному, так і в економічному плані.

Таблиця 2.1
Основні характеристики лісових ресурсів

Показники	Закарпаття	Україна	Польща	Словаччина	Угорщина	Румунія
Лісність	51 %	15,9 %	29,1 %	40,7 %	17 %	39 %
Середній вік насаджень	80 років	60 років	-	-	-	-
Середній запас на 1 га	350 м ³	200 м ³	226 м ³	-	177 м ³	400 м ³
Середньорічний приріст	5 м ³	4 м ³	3,4 м ³	4,5 м ³	6,2 м ³	4,9 м ³
Ліси, обмеженого експлуатаційного використання	61 %	50 %	50 %	55,1 %	33 %	-
Заповідні ліси	23,5 %	15,8 %	44,7 %	14,9 %	2 %	-

На території Закарпаття збереглися порівняно значні площі пралісових екосистем, які є ключовими для Карпатського регіону й на сьогодні включені до об'єктів всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО. Основним місцем їх локалізації є Карпатський біосферний заповідник (далі КБЗ) – 14,6 тис. га, та Ужанський національний природний парк (далі «Ужанський» НПП) – 3 тис. га.

Всього у галузі лісового господарства (Закарпатського ОУЛМГ) працює понад 4 тис. працівників, з яких 1,8 тис. працівники лісової охорони. Державні

лісгоспи забезпечують весь цикл лісогосподарських робіт – від збору лісового насіння до заготівлі деревини під час рубок головного користування. Фінансування на ведення лісового господарства, тобто на здійснення всіх запроєктованих лісогосподарських заходів здійснюється за рахунок державного бюджету (8-10 %) та за власні кошти підприємств (90-92 %).

Найголовнішим джерелом формування власних коштів є реалізація заготовленої деревини. Площа мисливських угідь в Закарпатській області складає 1208,8 тис. га. Попри існуючі проблеми у сфері лісового господарства лісгоспи області демонструють певний поступ на шляху до сталого управління лісовими ресурсами усі державні лісогосподарські підприємства, підпорядковані Закарпатському ОУЛМГ (68,5% усіх лісів області) – з 2005 року сертифіковані за схемою FSC. Лісова сертифікація за схемою FSC є свідченням прагнень до високого світового стандарту ведення лісового господарства.

На території області розташовано 456 об'єктів природно-заповідного фонду площею 176749,0493 га. Серед цих об'єктів 4 – загальнодержавного значення. Це КВЗ (53630 га), який межує з Румунією, Ужанський НПП (39159,3 га), який межує зі Словаччиною та Польщею, НПЧ «Синевир» (40 400 га) та НПП «Зачарований край» (6 101 га). Ужанський НПП разом з Надсянським РЛП на Львівщині, а також Бещадським Парком Народовим та ландшафтними парками «Долина Сяну» і «Ціснянсько-Ветлінським» (Польща) та національним парком «Полонини» (Словаччина) утворюють трилатеральний міжнародний біосферний резерват «Східні Карпати» (213 тис. га), який Комісією ЮНЕСКО, як і Карпатський біосферний заповідник, внесено до Світової мережі біосферних резерватів.

До ІЗФ області також належить два регіональних ландшафтних парки: «Притисянський» (10330,6 га) та «Синяк» (4631,2958 га), 19 заказників загальнодержавного значення, 47 заказників місцевого значення, 9 заповідних урочищ, 9 пам'яток природи загальнодержавного значення та 329 пам'яток природи місцевого значення. До територій з особливим охоронним статусом Рамсарських угідь – у Закарпатті належать 8 водних та водно-болотних об'єктів:

Озеро «Синевир» (НПП «Синевир»), Озеро «Бербенескуд» (КБЗ), Озеро «Форнош», «Долина нарцисів» (КБЗ), Печера «Дружба» (КБЗ), Болото «Чорне bagno» (НПП «Зачарований край»), Урочище «Атак-Боржавьке» (РЛП «Притисянський»), «Верхів'я Ужа» (НПП «Ужанський»). Розпочато ідентифікацію природних біотопів у системі Natura 2000, охорона яких передбачена Директивою про охорону оселищ (Habitats Directive) та охорону птахів (Birds Directive).

Природна флора судинних рослин регіону нараховує близько 2100 видів і підвидів судинних рослин, що становить близько 45 % флористичного багатства України і близько 6 % видового різноманіття Європи. Флора мохів Закарпаття включає 703 види, тоді як в Україні в цілому відомо 825 видів мохів.

Фауна хребетних налічує 435 видів, що становить 68 % фауністичного багатства України. У 2009 році затверджено Червоний Список видів тварин Закарпатської області. Готується до затвердження такий же Список видів рослин.

2.3 Характеристика економічних умов регіону.

Сьогодні Закарпатська область може бути кваліфікована як аграрно-індустріальний регіон, провідну роль у виробничій сфері якого займає сільське господарство та промисловість. Питома вага аграрного сектору області складала у 2009 р. 2,2% від обсягу валової продукції сільського господарства країни. За даним показником область сьогодні стабільно займає 26 місце серед інших регіонів. Важливо зазначити, що цей показник має тенденцію до деякого зменшення: в 2000 році він складав 2,4%. Регіон має аграрно-індустріальний напрям господарського розвитку і це визначає його позиції та роль в економіці України.

Разом із тим слід констатувати певний рівень розвитку промисловості регіону. У 2009 році на його долю припадало 0,7% обсягу промислового виробництва країни, що визначило його 24 місце серед інших областей.

В промисловості зайнято понад 12,1% працюючих у господарстві області

(у тому числі 22,7% найманих працівників) та 25,1% виробленої в області валової доданої вартості. Пріоритетність промисловості зумовлена сприятливими природними, транспортними та економічними умовами для виробництва промислової продукції – легкових автомобілів, кабельної та електронної продукції; швейних і трикотажних виробів, вовняних тканин, взуття; деревини та виробів з неї (пиломатеріалів, фанери, меблів); будівельних матеріалів, продукції харчової промисловості (м'яса, вовни, плодоовочевих консервів, вина, фруктових соків) та ін.

Однак важливою передумовою стабільного розвитку господарського комплексу будь-якого регіону країни є наявність значного природо-ресурсного потенціалу, що створює базис для розвитку багатьох галузей виробничої та невиробничої сфери. У гірських регіонах України серед компонентів природно-ресурсного потенціалу провідне місце займає лісоресурсний потенціал, який охоплює усі наявні природні багатства, що прямо чи опосередковано пов'язані з лісовими ресурсами. Лісозаготівельна галузь багато в чому залежить від лісистості території. За цим показником Закарпатська область є лідером серед регіонів України. Загальна площа земель лісгосподарського призначення області у 2014 р. налічувала 723,7 тис. га, що становить більше половини території області (56,8%), або близько 6,82% від загальної площі лісів України.

Про те необхідно відмітити, що Закарпатська область не повною мірою використовує наявний лісоресурсний потенціал, оскільки серед областей Карпатського району має нищі показники обсягу виробництва продукції, робіт послуг лісового господарства ніж у Львівській області на 0,87%, однак вищі показники ніж у Івано-Франківській області на 0,03%, Чернівецькій області на 17,1%.

Лісовий фонд державних лісгосподарських підприємств області представлений найпродуктивнішими у Карпатському регіоні деревостанами. Середній запас на 1 гектарі 350 куб.м., середньорічний періодичний приріст по запасу 5 куб. м.

Розподіл загальної площі лісового фонду між постійними

лісокористувачами.

1. Лісогосподарські підприємства обласного управління лісового господарства (Державне агентство лісового господарства

України) - 492,1 тис. га.

2. Підприємства об'єднання ВО "Закарпатоблагроліс" (Міністерства аграрної політики України) - 119,0 тис. га.

3. Об'єкти природно - заповідного фонду загальнодержавного значення (Мінекоресурсів України) - 84,0 тис. га.

4. Ужгородське військове лісництво (Міноборони України) - 9,8 тис. га

5. Закарпатський лісотехнікум (Міносвіти України) - 3,6 тис. га.

Середній запас на 1 га вкритих лісовою рослинністю земель - 348 кубм., середній річний приріст - 5 кубм.

Насадження 2-го і вище бонітетів займають 95 відсотків загальної площі.

Високоповнотні насадження (0,8-1,0) займають 40,4%, середньоповнотні насадження (0,5 - 0,7) 56,8%, низькопродуктивні 2,8% вкритих лісовою рослинністю земель.

Більше ніж половина лісів обллісгоспу (основного лісокористувача), виходячи із місця розташування і виконання захисних функцій віднесені до лісів 1-ї групи, в тому числі 157 тис. га лісових площ є одноразово площами природо-заповідного фонду, що складає 23 % площі лісів обллісгоспу. Площа земель лісового фонду Закарпаття складає 56,8%. Із загальної площі лісів 48 % складають експлуатаційні ліси (рис. 2.7).

Всі ліси області знаходяться у державній власності та розподілені між постійними користувачами земельних ділянок лісового фонду де: 71,5% знаходиться в постійному користуванні Державного агентства лісового господарства; 10,9% – Головне державне спеціалізоване лісогосподарське агропромислове підприємство „Закарпаттагроліс” (Міністерство аграрної політики України); 1,4% – Ужгородське військове лісництво (Міністерство оборони України); 0,5% - Закарпатський лісотехнікум (Міністерство освіти і науки України); 11,4% – заповідні зони, парки підпорядковані Мінекоресурсів;

4,6% – землі запасу органів місцевого самоврядування.

У віданні Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства належить:

- 11 лісгосподарських підприємств;
- 5 лісомисливських;
- Лісодослідні господарства;
- НПП “Зачарований край”;
- ДП «Закарпатліссервіс»

Середня площа підприємства 26,9 тис. га. Кількість працівників галузі близько 4 тис., з яких 1,8 тис. працівники лісової охорони.

Лісовою діяльністю в регіоні займаються здебільшого малі підприємці. Вони здійснюють більш глибоку переробку деревини і не експортують

необроблених матеріалів. Кількість лісокористувачів значно збільшилась після

впровадження електронного обліку деревини. У результаті в області з’явилося

понад 300 – 400 нових підприємців, так як вся деревина реалізується на торгах, на яких в області було приблизно 100 учасників, а за разом 2014 року їх стало

500. Лісу стало катастрофічно не вистачати і відповідно це відобразилось на ціні яка збільшилась в декілька разів.

Порівняно з іншими районами України лісорослинні умови Карпат набагато сприятливіші для природного відновлення лісів. Пояснюється це перш

за все переважанням тут вологих грудових і сугрудкових типів умов місцезростання, високою тіневитривалістю основних лісоутворюючих порід –

ялини, ялиці, бука.

Лісівники Закарпаття чітко реалізують програму по розвитку та збереженню зелених багатств краю, розширенню зелених кордонів. Щороку 21

березня у Всесвітній День лісів стартує акція «Майбутнє лісу у твоїх руках», яка стала вже традиційною. Мета – привернення громадськості, а особливо молодого

покоління до збереження та примноження лісу. Основною рушійною силою є молоде покоління лісівників, а саме шкільні лісництва. Наразі в Закарпатті

32 шкільних лісництва, в яких здобувають ази лісової науки понад 600 учнів.

Відтак у період 2016-2018 років відновлено 9,7 тис. га., спостерігається деяке зниження обсягів лісовідновлення, проте це є ознакою зменшення суцільних зрубів в лісах державного лісового фонду Закарпатського ОУЛМГ.

В 2019 році заплановано відновити ліс на площі 2244 га. Тобто щороку лісівники протягом весняної та осінньої лісокультурних кампаній висаджують понад 10 мільйонів сіянців та саджанців, що складає 7 дерев на кожного жителя області.

Щорічно 7 тисяч саджанців на 1 гектар висаджують закарпатські лісівники. Відновлення лісів на теренах Закарпаття здійснюється на лісотипологічній основі відповідно до лісорослинних умов штучним та природним способами.

Штучне лісовідновлення проводиться шляхом створення лісових культур. При цьому в залежності від конкретних умов вручну висаджується 5 – 7 тис. шт. на 1 га стандартних саджанців. Лісовідновлення шляхом природного поновлення здійснюється на зрубках, де є достатня кількість благонадійного

підросту головних і супутніх порід. Варто наголосити, що підприємства Закарпатського ОУЛМГ забезпечені лісовими розсадниками. Всього підприємствами створено 151 розсадник. Загальна площа лісових розсадників становить – понад 62,2 га., зазвичай це невеликі за площею (до 0,5 га) розсадники. Таким чином такі розсадники знаходяться практично у всіх лісництвах.

Наявна площа розсадників дозволяє виростити стандартний посадковий матеріал для забезпечення потреб лісовідновлення, а це близько 10 млн. шт.

Асортимент лісових розсадників нараховує близько 20 видів шпилькових та 34 види листяних деревних порід, крім того вирощуються 21 вид гарникових порід. Однак попри великий асортимент, основна увага приділяється вирощуванню головних лісоутворюючих та супутніх порід – ялини європейської, бука лісового, клена-явора та клена гостролистого, дуба звичайного та скельного, ясена звичайного, ялиці білої, дуба червоного.

Загальна площа лісового фонду Закарпатського ОУЛМГ складає 588776 га, в тому числі вкриті лісовою рослинністю – 523333 га. (89,9%) і неvkриті лісовою рослинністю – 65443 га. (11,1%). Заготівля деревини та показники лісового

фонду ЗОЛУМД наведені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Основні показники лісового фонду Закарпатського ОУЛМД

№	Показники	Одиниці виміру	Загальні обсяги
1	Загальна площа земель лісового фонду	га	588776
2	Вкриті лісовою рослинністю землі	га	523333
3	Середній запас на 1 га вкритих лісовою рослинністю земель	куб. м	352
4	Середня зміна запасу на 1 га	куб. м	4,2
5	Площа природно-заповідного фонду	га	60203

В лісовому фонді державних підприємств Закарпатського ОУЛМД переважають середньовікові насадження, які становлять 48,0 % від вкритих лісовою рослинністю ділянок. Питома вага молодняків складає 15,6 % (81502 га); середньовікові – 48,3 % (252972 га); пристигаючі – 13,1 % (68732 га); стиглі та перестійні – 23,0 % (120124 га).

В лісовому фонді державних підприємств Закарпатського ОУЛМД переважають середньовікові насадження, які становлять 48,0 % від вкритих лісовою рослинністю ділянок. Питома вага молодняків складає 15,6 % (81502 га); середньовікові – 48,3 % (252972 га); пристигаючі – 13,1 % (68732 га); стиглі та перестійні – 23,0 % (120124 га).

Відповідно до матеріалів безперервного лісовпорядкування загальний запас деревостанів складає 184748 тис. куб. м. Середній запас на 1 га вкритої лісовою рослинністю – 353 куб. м. Середній приріст за рік складає 4,2 куб. м на 1 га, тобто на 523333 га (вкрита лісом) за 1 рік приростає 2212,2 тис. куб. м деревини.

Висновки до розділу 2

На території Закарпаття збереглися порівняно значні площі пралісових екосистем, які є ключовими для Карпатського регіону й на сьогодні включені до об'єктів всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО. Основним місцем їх локалізації є Карпатський біосферний заповідник (далі КБЗ) – 14,6 тис. га, та Ужанський національний природний парк (далі «Ужанський» НПП) – 3 тис. га.

Всього у галузі лісового господарства (Закарпатського ОУЛМГ) працює понад 4 тис. працівників, з яких 1,8 тис. працівники лісової охорони. Державні лісгоспи забезпечують весь цикл лісогосподарських робіт – від збору лісового насіння до заготівлі деревини під час рубок головного користування. Фінансування на ведення лісового господарства, тобто на здійснення всіх запроектованих лісогосподарських заходів здійснюється за рахунок державного бюджету (8-10 %) та за власні кошти підприємств (90-92 %).

Сьогодні Закарпатська область може бути кваліфікована як аграрно-індустріальний регіон, провідну роль у виробничій сфері якого займає сільське господарство та промисловість. Питома вага аграрного сектору області складала у 2009 р. 2,2% від обсягу валової продукції сільського господарства країни. За даним показником область сьогодні стабільно займає 26 місце серед інших регіонів. Важливо зазначити, що цей показник має тенденцію до деякого зменшення: в 2000 році він склав 2,4%. Регіон має аграрно-індустріальний напрям господарського розвитку і це визначає його позиції та роль в економіці України.

В лісовому фонді державних підприємств Закарпатського ОУЛМГ переважають середньовікові насадження, які становлять 48,0 % від вкритих лісовою рослинністю ділянок. Питома вага молодняків складає 15,6 % (81502 га); середньовікові – 48,3 % (252972 га); пристигаючі – 13,1 % (68732 га); стиглі та перестійні – 23,0 % (120124 га). Лісівники Закарпаття чітко реалізують програму по розвитку та збереженню зелених багатств краю, розширенню зелених кордонів. Щороку 21 березня у Всесвітній День лісів стартує акція «Майбутнє

лісу у твоїх руках», яка стала вже традиційною. Мета привернення громадськості, а особливо молодого покоління до збереження та примноження лісу. Основною рушійною силою є молоде покоління лісівників, а саме шкільні лісництва. Наразі в Закарпатті 32 шкільних лісництва, в яких здобувають ази лісової науки понад 600 учнів.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1 Програма виконання дослідження

Для економічного потенціалу західного регіону України ліси мають важливе значення. Їх використовують як ресурсний матеріал для розвитку різних галузей економіки, створюють комфортні умови для життя людини. До лісових ресурсів відносять деревину, технічну сировину, харчові та кормові ресурси.

Досить важливого значення ліси набувають як засіб охорони навколишнього середовища. Ліси сприяють покращенню водного режиму територій, а підвищенню врожайності при виробництві агрокультур.

В Україні управління лісовим господарством здійснюється на основі наступних показників:

лісовпорядкування та проектно-вишукувальні роботи, що передбачають ґрунтово-типологічне обстеження, проектно-вишукувальні роботи, моніторинг лісів, їх державний облік, базове лісовпорядкування, проведення лісової сертифікації;

- рубки для формування та оздоровлення лісів, які включають: рубки для догляду за лісом (освітлення, прочищення, проріджування, прохідні рубки), формування та оздоровлення лісів, а також та інші заходи, пов'язані з веденням лісового господарства (санітарні, вибіркові, лісовідвідні, ландшафтні рубки, тощо);

- допоміжні лісгосподарські роботи (трелювання деревини, ремонт і утримання осушувальних систем, будівництво тимчасових лісгосподарських доріг, ремонт і утримання наявної лісодорожньої мережі);

- відновлення лісів на землях, які надані у постійне користування;
- охорона лісу від пожеж (влаштування протипожежних розривів, мінералізованих смуг, авіаційне патрулювання лісів, гасіння лісових пожеж);
- боротьба зі шкідниками та хворобами лісу;

- ведення мисливського господарства;

лісорозведення на землях, які надані у постійне користування, що передбачає відновлення лісових насаджень, реконструкцію насаджень, обробіток ґрунту під лісові культури, тощо, спеціальне використання лісових ресурсів, а також інші заходи (заготівля деревини), заготівля другорядних (живиці, соку, новорічних ялинок) та побічних (ягід, грибів, лікарських рослин) лісових ресурсів, а також використання корисних властивостей лісів для рекреаційних цілей [27].

Згідно даної постанови, використання лісових ресурсів проводиться за спеціальними дозволами (лісорубним квитком, ордером або лісовим квитком), плата (такса) передбачає вартість деревини за кожний зрубаний пень у приведені до кубічного метра такої деревини і сплачується до державного бюджету як плата. Окрім того, лісосіки поділяються на 5 розрядів, в залежності від відстані між місцем заготівлі лісу і місцем його транспортування (від 10 до 60 км.). Такси для кожної породи деревини встановлені в залежності від діаметру зрізу в точній частині та поділяються на 3 групи:

1. Велика деревина > 25 см.
2. Середня деревина 13 – 24 см.
3. Дрібна деревина > 3 – 12 см.

Грошову оцінку виконують у відомості матеріально-грошової оцінки на основі підсумків виходу різних категорій деревини за діючими таксами на деревину лісових порід, що відпускається на ціні. Вартість 1 м³ деревини залежить від лісотаксового поясу, розряду такс та якості деревини (ділова, дрова, відходи, ліквід з крони, сучки). До другого лісотаксового поясу віднесено ліси Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької областей та ліси гірської зони Львівської області. Всі інші ліси належать до першого лісотаксового поясу.

Розряди такс встановлюються для кожного кварталу залежно від відстані вивезення деревини від центру кварталу до найближчого нижнього складу (пункту відвантаження деревини). Відстань визначається за картографічними матеріалами. Залежно від відстані перевезення деревини встановлено п'ять розрядів такс: до 10,0 км – 1 розряд такс; 10,1–25,0 км – 2 розряд такс; 25,1–40,0

км – 3 розряд такс; 40,1-60,0 км – 4 розряд такс; 60,1 км і більше – 5 розряд такс.

Таксова вартість деревини на лісосіці визначається як сума добутків запасів різних категорій деревини на їх таксову вартість 1 м³. Зведені результати про запас

і таксову вартість окремих категорій деревини всіх деревних порід на ділянці

заносяться у підсумкову таблицю на першій сторінці формуляра матеріально-

грошової оцінки (запаси деревини з точністю до 1 м³, а таксову вартість – до 1 грн.)

За статистикою, для більшості державних лісгосподарських підприємств гірських районів характерним є: недостатнє технічне оснащення виробництва,

незадовільний рівень розвитку дорожньої інфраструктури, високий рівень фізичного та морального зношення основних фондів на дрібних деревообробних підприємствах, що вимагає значних інвестицій для оновлення і розширення

виробничо-технічної бази, відсутність відповідних інноваційних технологій, які

дозволять ефективніше переробляти не лише якісну деревину, а й низькосортну та відходи, які утворюються під час рубок і в результаті первинної переробки деревини; недостатній розвиток виробництв зі створення альтернативних видів

палива з лісосировини, віддаленість осередків заготівлі від центрів переробки,

низький рівень менеджменту та стратегічного планування тощо.

По-перше, практично всі учасники процесу лісокористування (держлісгоспи, деревообробні підприємства, органи влади) не володіють повною інформацією про економічну доступність та потенційні можливості освоєння

лісових ресурсів. По-друге, не розроблено відповідної методики економічної

оцінки рівня прибутковості ресурсів деревини, через що має місце істотне зниження реальних та потенційних доходів у лісокористуванні.

3.2 Інформаційна основа дослідження

Фактична собівартість лісопродукції калькулюється в розрахунку на знеособлений кубічний метр деревини, без диференціації по розмірах, породах і сортах. Обумовлено це тим, що всі вказані різновидності лісопродукції виготовляються в єдиному технологічному процесі і в готовому вигляді

оцінюються по його завершенні. Крім того, відхилення в собівартості їх заготівель залежно від вказаних факторів незначні (за виключенням діаметра), якщо порівняти пиловник чи фансировину, тому для встановлення цін (цінових співвідношень) між конкретними сортами лісопродукції слід враховувати порівняльний аналіз їх якості і споживчих властивостей на умовах відповідного франко.

Оскільки до кожного сортименту одноразово оцінюється декілька різних характеристик (порода деревини, розмір і кількість сучків, наявність і розмір гнилі, розмір кривизни і інші) оцінка дається приближена, якісна, комплексна.

Комплексна якісна оцінка лісоматеріалів круглих використовується для встановлення співвідношення цін між сортами. У відповідності з оцінкою сортиментам присвоюється ціновий коефіцієнт. Ціна одного сортименту лісопродукції (пиловника) діаметру та породи, яка є переважаючою у лісових насадженнях підприємства, приймається за базову і йому, як еталону, присвоюється коефіцієнт одиниця. Підприємства лісового господарства самостійно розраховують та затверджують наказом базовий (еталонний) сортимент лісопродукції та шкалу цінових коефіцієнтів. Шкала цінових коефіцієнтів застосовується для визначення співвідношення цін між сортами за породами, сортами, діаметрами та іншими параметрами лісопродукції по відношенню до базового. Градацію діаметрів сортиментів лісопродукції при її обліку, реалізації та встановленні цін приймають відповідно до ГОСТів на лісопродукцію.

Планово-розрахункова калькуляція ціни базового (еталонного) сортименту лісопродукції складається з наступних статей:

1. Сировина і матеріали.
2. Зворотні відходи (враховуються).
3. Покупні матеріали, комплектуючі вироби, напівфабрикати, роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств і організацій.
4. Паливо і енергія на технологічні цілі.
5. Основна заробітна плата.

6. Додаткова заробітна плата.

7. Відрахування на соціальні заходи.

8. Витрати на утримання і експлуатацію устаткування.

9. Загальновиробничі (цехові) витрати.

10. Витрати на лісогосподарські роботи і послуги, виконані за власні кошти.

11. Інші виробничі витрати.

12. Виробнича собівартість.

13. Адміністративні витрати.

14. Витрати на збут.

15. Всього витрати.

16. Прибуток.

17. Ціна.

Для розробки лісосік та заготівлі деревини лісгоспи співпрацюють з сторонніми організаціями (приватними підприємствами) за заключними договорами про надання послуг, в яких підрядчик зобов'язується власними силами та матеріалами виконати певний обсяг робіт. В кінці кожного місяця закриваються акти виконаних робіт з відображенням в них кубатури заготовленої деревини та фактичної суми наданих послуг. Акти погоджуються лісничим, затверджуються директором та подаються в бухгалтерію лісництва для опрацювання. За цими актами робиться прийомка майстром лісу заготовленої деревини на зберігання від підрядчика.

Виходячи з нашої теми дослідження ми зібрали відповідні матеріали щодо формування собівартості лісозаготівельних робіт підрядними організаціями. Відносини з сторонніми організаціями підприємство оформляє на основі договорів-підряду. Нами представлені та охарактеризовані деякі зразки

Ціною в договорі підряду є грошова сума, яку замовник зобов'язується сплатити підрядникові за виконання роботи. Ціна встановлюється за домовленістю сторін шляхом фіксування в договорі конкретної суми або способів її визначення. Якщо в договорі підряду не встановлено ціну роботи або способи її визначення, вона встановлюється судом на основі цін, що звичайно

застосовуються за аналогічні роботи з урахуванням необхідних витрат, визначених сторонами.

Ціна роботи в договорі підряду включає відшкодування витрат підрядника та плату за виконану ним роботу (ст. 843 ЦК України). Ціна в договорі підряду й фактична ціна речі, що вироблена за ним, не завжди збігаються, оскільки до ціни речі, крім витрат підрядника і його винагороди, іноді включаються витрати замовника, що становлять, наприклад, вартість наданих ним матеріалів, плату за виконані третіми особами роботи та послуги.

Якщо для досягнення результату підрядник зобов'язаний виконати комплекс значних за обсягом та складних робіт, їх ціна за договором підряду визначається шляхом складання кошторису (ст. 844 ЦК України). Оскільки ціна є результатом домовленості сторін, то кошторис матиме значення лише тоді, коли у його складанні братимуть участь обидві сторони. Якщо робота виконується відповідно до кошторису, складеного підрядником, кошторис набуває чинності та стає частиною договору підряду з моменту підтвердження його замовником. Кошторис на виконання робіт може бути приблизним або твердим.

Кошторис є твердим, якщо інше не встановлено договором. Зміни до твердого кошторису можуть вноситися лише за погодженням сторін. Підрядник не має права вимагати збільшення твердого кошторису, а замовник - його зменшення, якщо на момент укладення договору не можна було передбачити повний обсяг роботи або необхідні для цього витрати. У разі перевищення твердого кошторису всі пов'язані з цим витрати несе підрядник.

Якщо виникла необхідність проведення додаткових робіт і у зв'язку з цим істотного перевищення визначеного приблизного кошторису, підрядник зобов'язаний своєчасно попередити про це замовника. Замовник, який не погодився на перевищення кошторису, має право відмовитися від договору підряду. У цьому разі підрядник може вимагати від замовника оплати виконаної частини роботи. Підрядник, який своєчасно не попередив замовника про необхідність перевищення приблизного кошторису, зобов'язаний виконати

договір підряду за ціною, визначеною в договорі.

У випадку істотного зростання після укладення договору вартості матеріалів, устаткування, які повинен був надати підрядник, а також вартості послуг, що надавалися йому іншими особами, підрядник має право вимагати збільшення кошторису. У разі відмови замовника від збільшення кошторису підрядник має право вимагати розірвання договору [30].

Якщо договором підряду не передбачена попередня оплата виконаної роботи або окремих її етапів, замовник зобов'язаний сплатити підрядникові обумовлену ціну після остаточної здачі роботи за умови, що роботу виконано належним чином і в погоджений строк або, за згодою замовника, - достроково.

Виплати авансу підрядник має право вимагати лише у випадку та в розмірі, встановлених договором. Коли фактичні витрати підрядника виявилися меншими за ті, які передбачалися при визначенні ціни (кошторису), підрядник має право на оплату роботи за ціною, встановленою договором підряду, якщо замовник не доведе, що отримане підрядником заощадження зумовило погіршення якості роботи.

Сторони можуть домовитися про розподіл між ними заощадження, отриманого підрядником (ст. 845 ЦК України).

Якщо виконання роботи за договором підряду стало неможливим внаслідок дій або неогляду замовника, підрядник має право на сплату йому встановленої ціни з урахуванням плати за виконану частину роботи, за вирахуванням сум, які підрядник одержав або міг одержати у зв'язку з невиконанням замовником договору (ч. 2 ст. 850 ЦК України).

У випадку, коли предмет договору підряду до здачі його замовникові був випадково знищений або закінчення роботи стало неможливим без вини сторін, підрядник не має права вимагати плати за роботу [31].

Підрядник має право на плату, якщо знищення предмета договору підряду або неможливість закінчення роботи сталися через недоліки матеріалу, переданого замовником, чи внаслідок його вказівок про спосіб виконання роботи або якщо таке знищення чи неможливість закінчення роботи сталися після

пропущення замовником строку прийняття виконаної роботи (ст. 855 ЦК України).

Строки виконання роботи або її окремих етапів встановлюються у договорі підряду (ч. 1 ст. 846 ЦК України). З моменту укладення договору зафіксовані у ньому строки стають обов'язковими для обох сторін, змінити їх можна лише у випадках і в порядку, передбачених договором.

Якщо в договорі не визначені строки виконання роботи, підрядник зобов'язаний виконати роботу, а замовник має право вимагати її виконання у розумні строки, відповідно до суті зобов'язання, характеру й обсягів роботи та звичаїв ділового обороту (ч. 2 ст. 846 ЦК України).

Замовник зацікавлений у виконанні свого замовлення до певного строку, тому варто вказувати в договорі підряду кінцевий строк виконання роботи.

Однак суттєве значення для замовника може мати не лише кінцевий строк, а й початок виконання роботи та проміжні строки, особливо, коли робота виконується за місцем проживання замовника або за місцем знаходження його майна.

Форма договору підряду повинна відповідати загальним правилам про форму правочинів (ст. 205-210 ЦК України). Найбільш поширеною при підрядних правочинах є проста письмова форма, що пояснюється необхідністю надання ним більшої стабільності та їх тривалістю.

3.3 Керівні фактори, котрі визначають собівартість лісозаготівель в регіоні проведення дослідження

Природні умови Карпат великою мірою визначаються їх геологічною структурою. Беручи до уваги поздовжню структурно-геоморфологічну зональність розрізняють Українських Карпатах сім геоморфологічних областей, з яких найнебезпечнішими щодо виникнення ерозійних процесів є області Зовнішніх Карпат, Вододільно-Верховинська і Полонинсько-Чорногорська. Область Зовнішніх Карпат за вразливістю до виникнення ерозійних процесів характеризується переважаанням крутих схилів. У геологічній будові Бескиду

Мала густота доріг у лісфонді зумовлює низьку культуру лісопромислового виробництва та невисокий ступінь використання лісових ресурсів, незадовільні соціально-гігієнічні умови праці лісових робітників, які,

крім того, витрачають ще й енергію на переходи до місця роботи. Таке

положення змушує постійно використовувати зайнятих важкою працею робітників, витрачати значні кошти на техніку і транспорт, їх утримання,

паливно-мастильні матеріали, тощо. Тим більше, що значне підвищення цін на лісову техніку і паливно-мастильні матеріали, збільшення витрат на соціальне

страхування (а у подальшому – на страхову медицину) негативно впливають на

ефективність лісопромислового виробництва. Крім того, мала густота доріг

робить неможливим використання мобільних канатних установок, застосування яких забезпечує ефективність лісозаготівель, зводить до мінімуму пошкодження

деревостанів та ерозію ґрунтів [10].

У Карпатському регіоні загалом простежується тенденція до зменшення обсягів лісокористування. Використання приросту значно менше, ніж у країнах Центральної Європи [2]. Крім того, не всі виділені для проведення рубань, площі

лісосічного фонду освоюються. У середньому не доосвоюється четверта частина

лісфонду. Особливо це характерно для не спеціалізованих підприємств, які

здійснюють лісозаготівлі. Якщо держлісгоспи області повністю освоюють лісосічний фонд, то так звані "інші користувачі" постійно не виконують

передбачені обсяги рубань. Засобами його досягнення визначено: забезпечення

ефективного використання всіх видів ресурсів, структурно-технологічна

модифікація виробництва та використання творчого потенціалу суспільства для

розбудови та процвітання держави. Для Карпатського регіону, де

лісопромислове виробництво становить найважливішу галузь економіки, одним

із важливих завдань є підвищення ефективності лісокористування за рахунок

інтенсифікації використання деревних ресурсів на екологічних засадах. [12, 13].

Тому Законом України "Про мораторій на проведення суцільних рубок у

гірських схилах в ялицево-букових лісах «Карпатського регіону», поряд з іншими важливими проблемами, передбачено застосування природозберігаючих

лісових технологій за умови переважного використання колісних трелювальних тракторів та збільшення густоти транспортної мережі в лісфонді. А для цього потрібні значні капіталовкладення. Розрахунки показують, що для реального виконання вимог згаданого вище Закону потрібно в найближчі роки тільки в Закарпатській області майже 1 млрд. гривень[14].

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Висновки до розділу 3

До лісових ресурсів відносять деревину, технічну сировину, харчові та кормові ресурси. Досить важливого значення ліси набувають як засіб охорони навколишнього середовища. Ліси сприяють покращенню водного режиму територій, а підвищенню врожайності при виробництві агрокультур. Лісосіки поділяються на 5 розрядів, в залежності від відстані між місцем заготівлі лісу і місцем його транспортування. Такі для кожної породи деревини встановлені в залежності від діаметру зрізу в точній частині та поділяються на велику деревину, середню та дрібну.

За статистикою, для більшості державних лісгосподарських підприємств гірських районів характерним є: недостатнє технічне оснащення виробництва, незадовільний рівень розвитку дорожньої інфраструктури, високий рівень фізичного та морального зношення основних фондів на діючих деревообробних підприємствах, що вимагає значних інвестицій для оновлення і розширення виробничо-технічної бази, відсутність відповідних інноваційних технологій, які дозволять ефективніше переробляти не лише якісну деревину, а й низькосортну та відходи, які утворюються під час рубок і в результаті первинної переробки деревини; недостатній розвиток виробництв зі створення альтернативних видів палива з лісосировини, віддаленість осередків заготівлі від центрів переробки, низький рівень менеджменту та стратегічного планування [34].

Для розробки лісосік та заготівлі деревини лісгоспи співпрацюють з сторонніми організаціями (приватними підприємствами) за заключними договорами про надання послуг, в яких підрядчик зобов'язується власними силами та матеріалами виконати певний обсяг робіт. В кінці кожного місяця закриваються акти виконаних робіт з відображенням в них кубатури заготовленої деревини та фактичної суми наданих послуг. Акти погоджуються лісничим, затверджуються директором та подаються в бухгалтерію лісництва для опрацювання. За цими актами робиться прийомка майстром лісу заготовленої деревини на зберігання від підрядчика [32].

У Карпатському регіоні загалом простежується тенденція до зменшення

НУБІП України
обсягів лісокористування. Використання приросту значно менше, ніж у країнах Центральної Європи [2].

Крім того, не всі виділені для проведення рубань, площі лісосічного фонду освоюються. У середньому не доосвоюється четверта частина лісфонду.

НУБІП України
Особливо це характерно для не спеціалізованих підприємств, які здійснюють лісозаготівлі. Якщо держлісгоспи області повністю освоюють лісосічний фонд, то так звані "інші користувачі" постійно не виконують передбачені обсяги рубань.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 4 СТРУКТУРА СОБІВАРТОСТІ ЛІСОЗАГОТІВЕЛЬ ПІДРЯДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ НА ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАКАРПАТСЬКОГО ОУЛМІ

4.1 Загальна структура собівартості лісозаготівель в регіоні

Варто детально розглянути структурні елементи, що складають собівартість лісозаготівельних робіт підрядними організаціями. Дані щодо витрат, що складають собівартість лісозаготівель, які згруповані за статтями калькуляції та структура собівартості заготівель підрядниками лісогосподарських підприємств ЗОУЛМІ представлена у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Загальна структура собівартості лісозаготівель підрядними організаціями

Статті	Державні лісогосподарські підприємства				
	Мокрянецьке	Тянівське	Свалявське	Ясінянське	Хустське
Калькуляції					
Підготовчі роботи, грн	-	1,9	-	1,92	20,37
%	-	0,76	-	0,86	5,28
Заготівля, грн	80,84	56,39	81,25	56,39	70,36
%	17,38	22,54	21,30	21,04	18,22
Трелювання, грн	250,87	100,21	184,14	99,64	168,55
%	53,95	40,05	48,27	37,18	43,65
Розкряжування і штабелювання, грн	23,39	26,73	28,09	26,27	-
%	5,03	10,68	7,36	9,80	-
Прибуток, грн	7,53	22,8	28,9	22,80	8,01
%	1,62	9,11	7,58	8,51	0,17

Аналіз структури собівартості лісозаготівель на підприємствах ЗОУЛМГ показав, що основну частку у собівартості кінцевої продукції займають витрати на трелювання, до яких належать підтягування, соц. відрахування, трелювання, утримання техніки, ПММ.

Причиною цьому слугує складність лісозаготівельних робіт а саме віддаленість лісосік від верхніх складів та гірські умови. До того ж частка цієї статті витрат у собівартості з кожним роком має тенденцію до зростання порівняно з попереднім роком.

Але варто зазначити, що обсяг витрат сировини та основних матеріалів займає вагомую роль у структурі собівартості на будь-якому промисловому підприємстві, але, з іншого боку, зниження витрат за даною статтею калькуляції є хорошим резервом зниження собівартості продукції. Витрати за статтею «Заготівля» також зросли за останні роки і зайняли в середньому 30% у собівартості лісозаготівельних робіт. Це можна пояснити зростанням цін на утримання техніки та затрат на соц. відрахування.

Проаналізувавши матеріали з декількох підприємств також можна стверджувати що розцінка в середньому коливається від 270 до 470 грн за одиницю.

4.2 Вплив керівних факторів на собівартість лісозаготівель та її структуру

Гірські ліси Українських Карпат завжди були джерелом цінної деревини для народного господарства, виступаючи в той же час одним із основних чинників збереження природних екосистем, що сформувалися протягом багатьох століть. Разом з тим, ефективне використання їх лісових ресурсів вимагає суттєвого покращення, особливо у важкодоступних місцях. Причинами цього є значна трудомісткість лісозаготівельних робіт, які проводяться на великих гіпсометричних рівнях при розчленованому рельєфі і відсутності розвинутої транспортної мережі, а також проблеми із можливостями застосування сучасних систем природозберігаючих лісових машин. Крім того, як

показує практика, продуктивність машин на лісосічних роботах у гірських умовах суттєво нижча за продуктивність аналогічних машин, які працюють на рівнинній місцевості. У зв'язку з цим, собівартість заготівлі деревини в горах набагато вища, ніж на рівнині [1].

Наземне трелювання деревини, яке переважно використовується на лісових підприємствах Карпат, є основною технологічною операцією лісосічних робіт та полягає у збиранні стовбурів чи сортиментів на лісосіці і транспортуванні їх від місця звалювання до навантажувальних майданчиків або верхніх складів, які зазвичай розташовуються біля лісових автодоріг. При цьому, на трелювання приходить 25-30% від трудовитрат на лісосічні роботи і 10-12% від усіх трудовитрат по комплексу лісозаготівельного виробництва.

Процес первинного транспортування деревини в гірських лісах регіону характеризується рядом особливостей, зокрема: - робота лісових машин здійснюється у всі періоди року, часто у важких ґрунтових і рельєфно-гідрологічних умовах, які ускладнюються рядом природних перешкод (наявність валунів, пнів, потоків, повалених дерев тощо), - термін їх роботи на одній лісосіці характеризується коротким періодом, що зумовлює неможливість капітальних затрат на влаштування волоків; - трелювальні засоби, працюючи на великих площах, транспортують деревину, як правило, наземним способом з малими швидкостями руху, докладаючи при цьому великі тягові зусилля.

Аналізуючи підприємства Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства відповідно до складності гірських умов праці їх можна розділити на легкі та складні. Понад 305,4 тис. га або 24% лісового фонду Карпатського регіону припадає на захисні ліси, найбільша частина яких зосереджена у Закарпатській і Івано-Франківській областях. Згідно встановленого «Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок» вони включають велику кількість різних за цільовим призначенням лісових ділянок (підкатегорій):

а) лісові насадження лінійного типу (полезахисні лісові смуги, державні захисні лісові смуги, лісові смуги вздовж забудованих територій населених

пунктів);

б) лісові ділянки, (смуги лісів) розташовані у смугах відведення каналів, залізниць та автомобільних доріг;

в) лісові ділянки (смуги лісів) у ярах, на легкорозвіюваних пісках, рекультивованих землях, кам'янистих розсипищах, малопотужних кам'янистих грунтах, у високогірних зонах, на стрімких гірських схилах, у селенебезпечних басейнах та на схилах лавинонебезпечних басейнів (протиерозійні ліси), які виділяються за встановленими такими нормативами;

г) лісові ділянки, (смуги лісів), які прилягають до смуг відведення залізниць і виділені з категорії експлуатаційних лісів на 500 м з кожного боку;

д) лісові ділянки, (смуги лісів), що прилягають до смуг відведення автомобільних доріг державного значення і виділені з категорії експлуатаційних лісів шириною 250 м з кожного боку;

е) лісові ділянки, (смуги лісів), уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів, що виділяються з категорій експлуатаційних лісів за встановленими нормативами;

є) лісові ділянки, (смуги лісів), що розташовані на схилах балок річкових долин із крутизною схилів до 25 градусів (байрачні ліси) або ж серед безлісної місцевості та мають площу до 100 га.

Ведення лісового господарства у лісах даної категорії спрямовується на задоволення потреб національної економіки у деревині. Їх відтворення повинно забезпечувати поліпшення якісного стану, підвищення продуктивності та біологічної стійкості насаджень використовуючи при цьому найбільш доцільні системи, методи і способи.

У всіх випадках відновлення насаджень в експлуатаційних лісах повинно здійснюватися з максимальним урахуванням екологічних, соціально-економічних та природно-кліматичних і технологічних особливостей кожної ділянки лісокультурного фонду.

Аналізуючи вплив окреслених вище умов на собівартість лісозаготівель підприємствами, котрі уклали відповідні договори з державними

лісогосподарськими підприємствами в регіоні досліджень, слід спершу навести усереднені дані щодо структури собівартості лісозаготівель для Закарпатського обласного управління лісового і мисливського господарства (рис. 4.1).

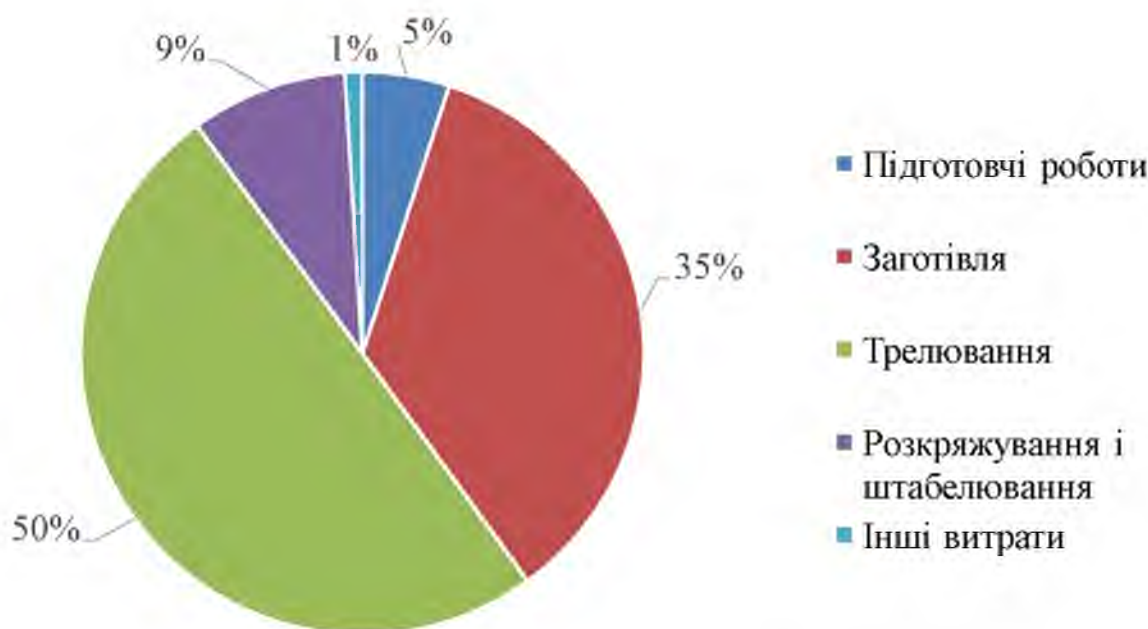

Рис. 4.1 – Загальна структура собівартості лісозаготівель підрядними організаціями державних лісогосподарських підприємств Закарпатського

ОУЛМГ за видами робіт, %

Аналізуючи дані, наведені на рис. 4.1, можемо констатувати, що у структурі собівартості превалюють витрати на трелювання деревини, за якими слідують витрати на власне заготівлю. Підготовчі роботи, розкрязування та інші витрати пов'язані з лісозаготівельною діяльністю займають порівняно невеличку частку.

Аналізуючи вплив умов роботи на структуру собівартості лісозаготівель, що здійснюються підрядними організаціями, слід розглянути діаграму на рис. 4.2, котра базується на даних, отриманих для лісових ділянок у важких гірських умовах.

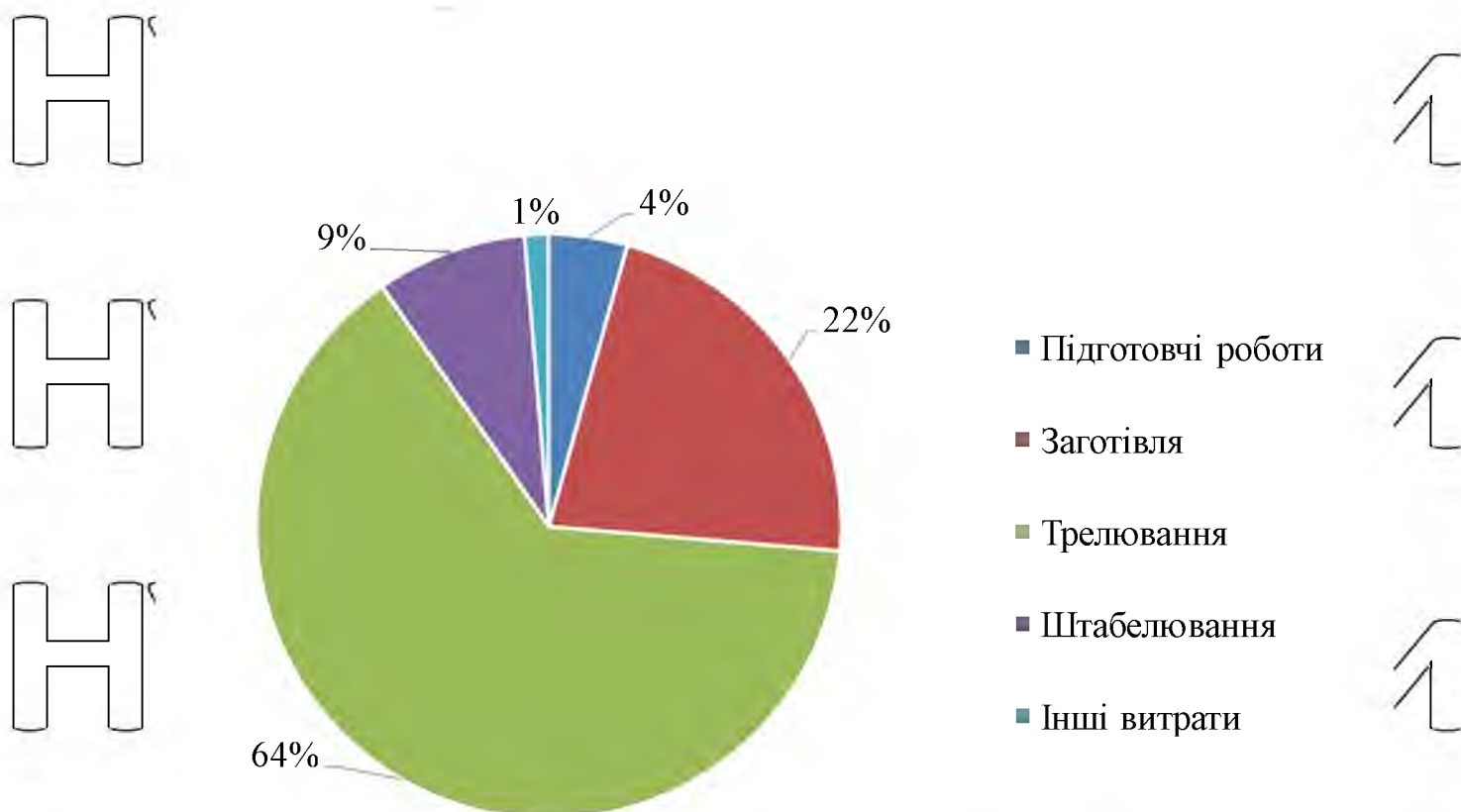

Рис. 4.2 – Загальна структура собівартості лісозаготівель підрядними організаціями державних лісгосподарських підприємств Закарпатського ОУЛМГ за видами робіт (складні умови роботи), %

Порівнюючи отримані результати для складних умов роботи (рис. 4.2) з ситуацією для Закарпатського обласного управління лісового і мисливського господарства в цілому (рис. 4.1), можна зробити висновок про перерозподіл витрат за видами робіт у межах лісозаготівельної діяльності. Так, істотно більшою стає частка витрат на трелювання деревини, оскільки у складних умовах витрачається більша кількість ресурсів на переміщення трелювальної техніки, облаштування позицій, волоків, майданчиків тощо. При цьому частка підготовчих та інших робіт, включно зі штабелюванням, особливих змін не зазнає. Іншою помітною тенденцією є зменшення частки витрат на власне заготівлю деревини, порівняно з ситуацією по Закарпатському ОУЛМГ загалом. Наші спостереження підтверджують тезу про зростання витрат за важких умов роботи, а також зменшення частки інших витрат.

Проведені дослідження дозволили розмежувати рівень собівартості для трьох видів господарських заходів – рубок головного користування, санітарних рубок вибіркових та санітарних рубок суцільних (рис. 4.3).

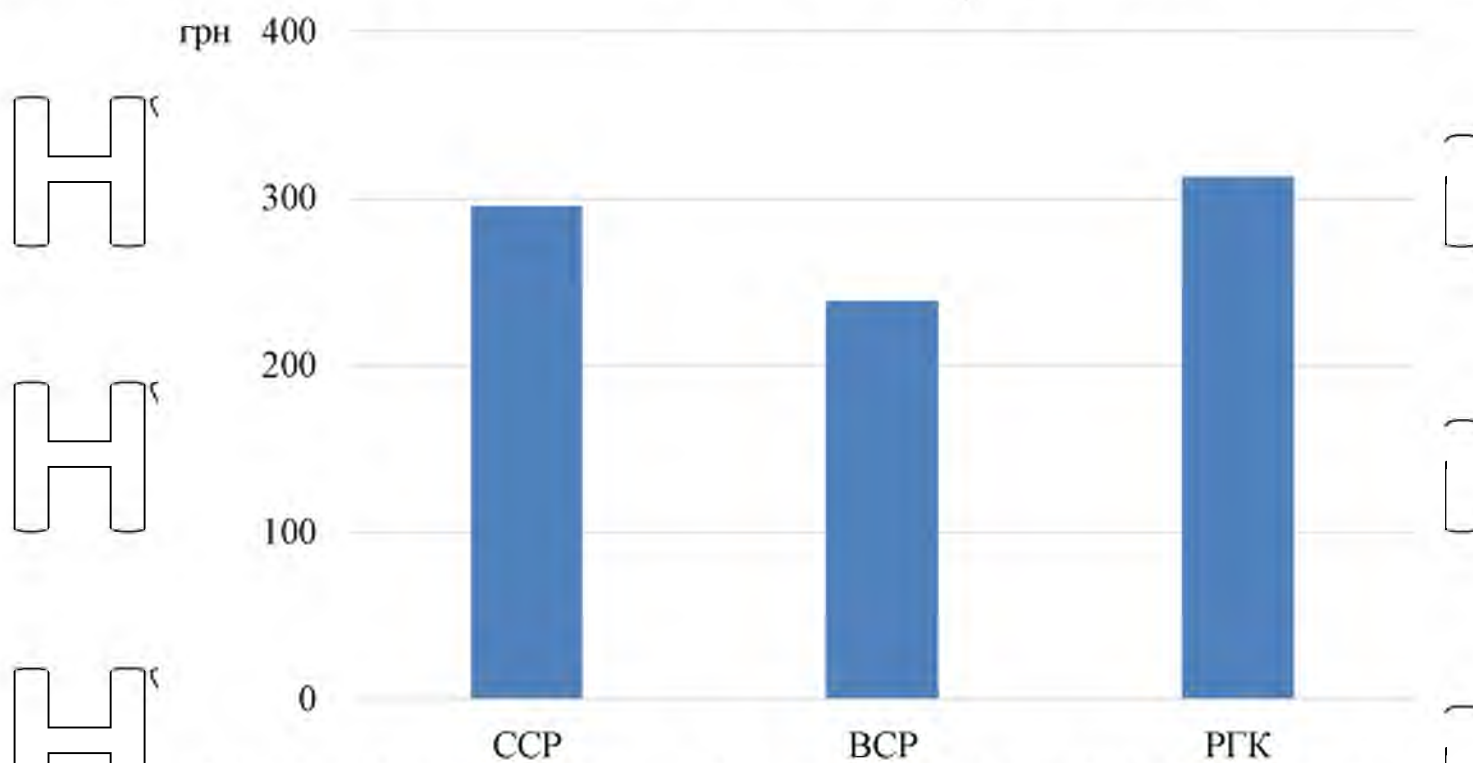

Рис. 4.3 – Собівартість лісозаготівельних робіт на різних видах рубок, грн

Аналізуючи представлені на рис. 4.3 дані, робимо висновок про подібність рівня собівартості лісозаготівель підприємствами держлісгоспів, що підпорядковані Закарпатському ОУЛМГ. Найменшим досліджуваний показник є на санітарних рубках вибіркових, а найбільшим – на рубках головного користування. Різниця у рівні собівартості для окреслених видів господарських заходів сягає 31 %.

Аналіз собівартості лісозаготівель підприємствами у важких умовах роботи (рис. 4.2) засвідчив, що існують значущі відмінності у структурі собівартості лісозаготівельних послуг порівняно з середніми показниками в Закарпатському обласному управлінні лісового і мисливського господарства. Детальний аналіз укладених договорів з підприємствами дозволяє проаналізувати відмінності структури їх витрат на лісозаготівлю у межах розглянутих вище видів

господарських заходів (рис. 4.4, 4.5, 4.6)

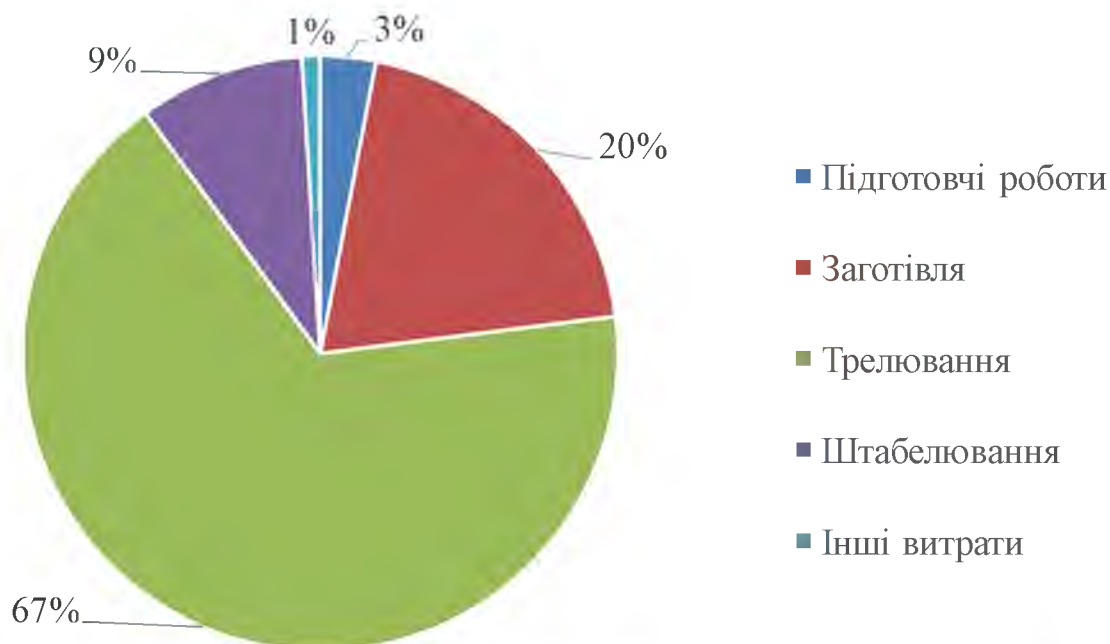

Рис. 4.4 - Структура собівартості пісозаготівель на рубках головного користування

Як бачимо з наведених на рис. 4.4 даних, на рубках головного користування частка витрат на трелювання деревини є дещо вищою, ніж представлена на рис. 4.2, а частка витрат на здійснення власне заготівлі (звалювання) – на 2 відсоткові пункти нижчою. Це пов'язане, передовсім, з відмінностями параметрів дерев, з якими проводиться робота у ході здійснення рубок головного користування – їх розміри (діаметр, висота, об'єм) є, як правило, більшими, аніж на інших видах рубок, охоплених у межах виконання дослідження за темою кваліфікаційної магістерської роботи. Це має вплив на продуктивність задіяних лісових машин (призводить до її зниження), а відтак – відбувається перерозподіл у структурі собівартості.

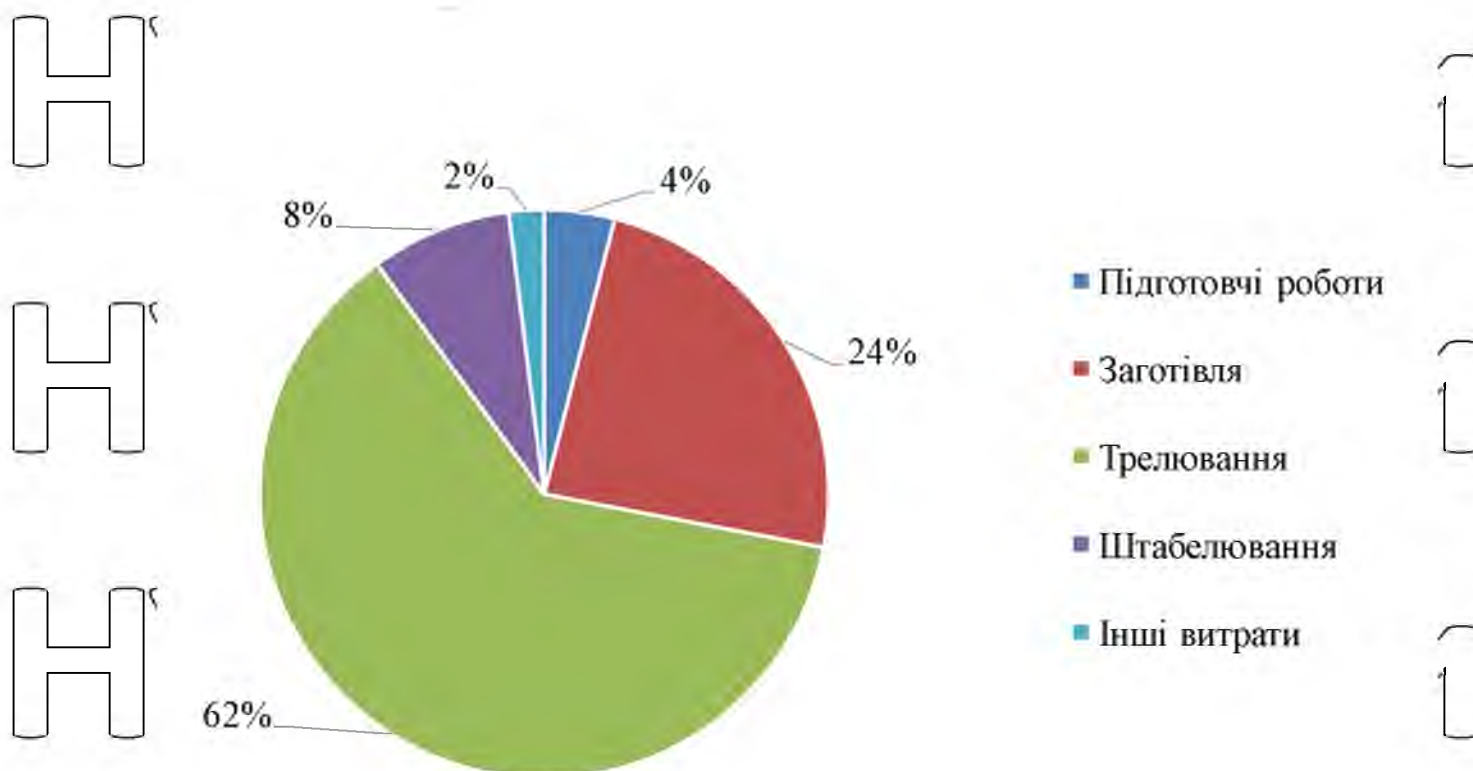

Рис. 4.5 - Структура собівартості лісозаготівель на вибіркових санітарних

рубках

На вибіркових санітарних рубках, як показано на рис. 4.5, структура

собівартості лісозаготівель дещо відрізняється. Більшою є частка підготовчих

робіт, а також витрат на звалювання дерев. При цьому витрати на трелювання є

дещо меншими. Такий перерозподіл свідчить про наявність деяких тенденцій,

характерних для окремих видів господарських заходів. Так, необхідність

підготовки лісосіки перед проведенням господарського заходу у межах

санітарних рубань підрозуміває створення умов для неухильного дотримання

правил/техніки безпеки та вимог щодо охорони праці. Через особливості

санітарних рубань, деревостани у відповідних категоріях насаджень що

підлягають рубці, містять більшу кількість небезпечних дерев, які повинні

«приземлятися» у ході підготовчих робіт. Окрім того, вибірковий метод

здійснення окремого санітарно-оздоровчого господарського заходу накладає

певні обмеження на переміщення персоналу і техніки у межах відповідних

ділянок, відведених у даний вид рубки.

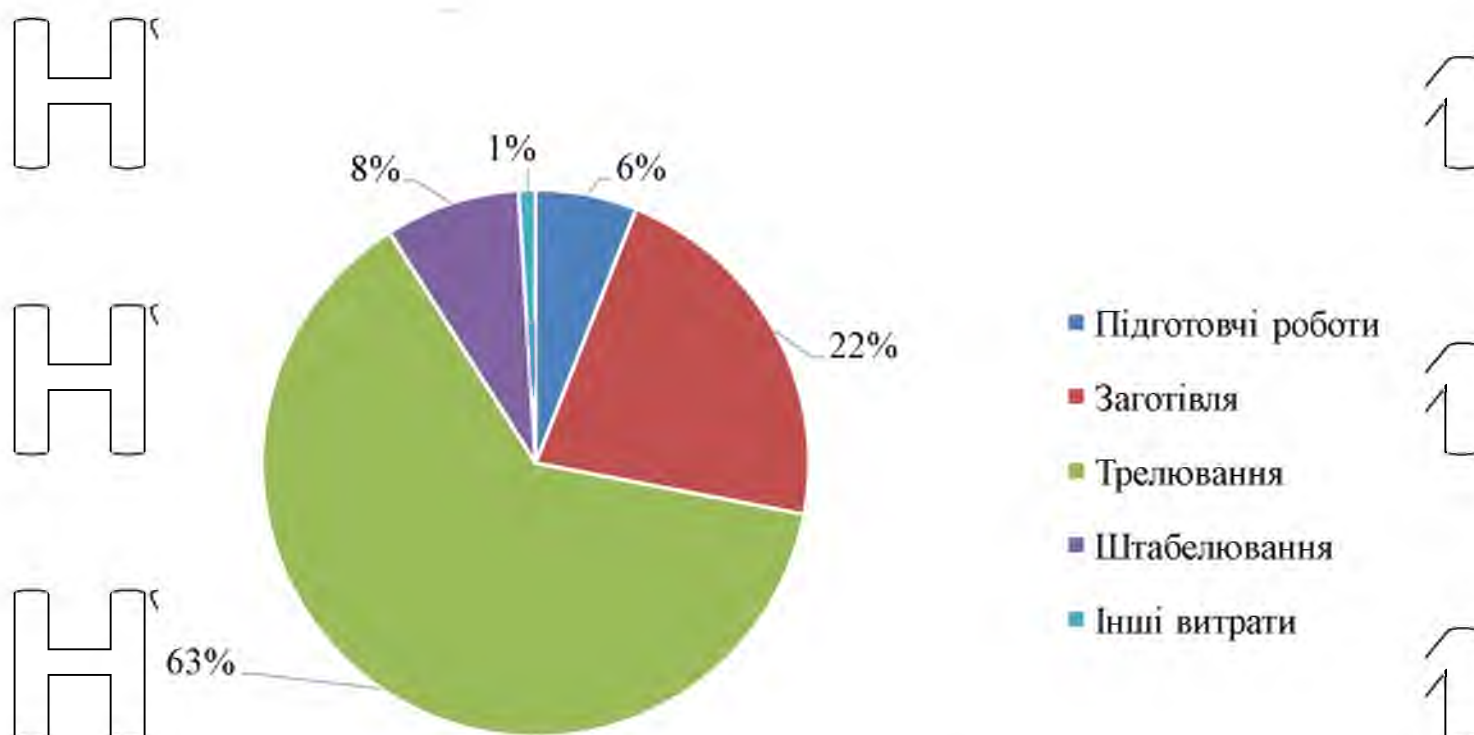

Рис. 4.6 - Структура собівартості лісозаготівель на суцільних санітарних

рубках

Схожі тренди можемо прослідкувати і для суцільних санітарних рубань,

структуру собівартості лісозаготівель у межах яких наведено на рисунку 4.6. Як

бачимо, відбувається перерозподіл у бік зростання частки витрат на проведення

підготовчих робіт і трелювання, при цьому зменшується частка витрат на

заготівлю деревини, а також інших витрат. Зазначені особливості, переважно,

пояснюються особливостями деревостанів, у яких провадяться відповідні

господарські заходи, а також тими особливостями, які накладаються складними

умовами роботи в лірських лісах Українських Карпат.

Висновки до розділу 4

Аналіз структури собівартості лісозаготівель на підприємствах ЗОУЛМГ показав, що основну частку у собівартості кінцевої продукції займають витрати на трелювання, до яких належать підтягування, соц. відрахування, трелювання, утримання техніки, ПММ. Причиною цього слугує складність лісозаготівельних робіт а саме віддаленість лісосік від верхніх складів та гірські умови.

Гірські ліси Українських Карпат завжди були джерелом цінної деревини для народного господарства, виступаючи в той же час одним із основних чинників збереження природних екосистем, що сформувалися протягом багатьох століть.

Крім того, як показує практика, продуктивність машин на лісосічних роботах у гірських умовах суттєво нижча за продуктивність аналогічних машин, які працюють на рівнинній місцевості. У зв'язку з цим, собівартість заготівлі деревини в горах набагато вища, ніж на рівнині.

Процес первинного транспортування деревини в гірських лісах регіону характеризується рядом особливостей, зокрема: - робота лісових машин здійснюється у всі періоди року, часто у важких ґрунтових і рельєфно-гідрологічних умовах, які ускладнюються рядом природних перешкод (наявність валунів, пнів, потоків, повалених дерев тощо); - термін їх роботи на одній лісосіці характеризується коротким періодом, що зумовлює неможливість капітальних затрат на влаштування волоків; - трелювальні засоби, працюючи на великих площах, транспортують деревину, як правило, наземним способом з малими швидкостями руху, докладаючи при цьому великі тягові зусилля.

За результатами обробки і аналізу дослідних даних встановлено, що собівартість проведення лісозаготівельних робіт приватними підприємцями у регіоні коливається від 238 до 320 грн за 1 кубічний метр, залежно від виду рубки. В загальному по регіону найбільшу частку у структурі собівартості лісозаготівель підрядниками лісгоспів займають витрати, пов'язані з операцією трелювання деревини. У складних умовах роботи частка цих витрат зростає, що пояснюється збільшенням трудозатрат. Частка витрат на здійснення підготовчих

робіт залежить від виду рубки і є більшою для тих, де трудозатрати на підготовку ділянки до проведення лісозаготівлі є більшими (вибіркові і, особливо, суцільні санітарні рубки, що пов'язано з необхідністю «приземлення» небезпечних дерев та виконання інших операцій задля забезпечення дотримання вимог щодо охорони праці і техніки безпеки). Частка витрат на операції розкрязування і штабелювання є відносно сталою, а на операції звалювання (заготівлі) у важких умовах – дещо меншою, ніж у регіоні досліджень в цілому.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

Лісовий фонд державних лісгосподарських підприємств області представлений найпродуктивнішими у Карпатському регіоні деревостанами. Середній запас на 1 гектарі 348 м^3 , середнорічний періодичний приріст по запасу 5 м^3 .

Розподіл загальної площі лісового фонду між постійними лісокористувачами

1. Лісгосподарські підприємства обласного управління лісового господарства - 492,1 тис. га.
2. Підприємства об'єднання ВО "Закарпатоблагроліс" - 119,0 тис. га.
3. Об'єкти природно - заповідного фонду Загальнодержавного значення - 84,0 тис. га.
4. Ужгородське військове лісництво - 9,8 тис. га.
5. Закарпатський лісотехнікум - 3,6 тис. га. Середній запас на 1 га вкритих лісовою рослинністю земель - 348 м^3 , середній річний приріст - 5 м^3 .

На різних підприємствах і навіть у різних виробництвах та господарствах одного й того самого підприємства облік витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) ведуть різними методами. Вибір методу залежить від галузевих особливостей, обсягів та періодичності випуску продукції, організації і технології виробництва, методики планування, стану технічного нормування та інших факторів.

Планування собівартості в держлісгоспі покладено на працівників економічного відділу. Метою планування собівартості є економічно обгрунтоване визначення величини витрат, необхідних у плановому періоді для виробництва кожного виду та всієї продукції, що відповідає вимогам щодо її якості, обумовленої в технологічній документації.

У зв'язку з тим, що витрати на збереження лісового фонду та

лісовідновлення повинні фінансуватися за рахунок бюджетних коштів, а також враховуючи виключно важливе значення цих заходів для економічної системи держави, роботи з лісозбереження та лісовідновлення є окремим об'єктом бухгалтерського обліку.

За статистикою, для більшості державних лісогосподарських підприємств гірських районів характерним є: недостатнє технічне оснащення виробництва, незадовільний рівень розвитку дорожньої інфраструктури, високий рівень фізичного та морального зношення основних фондів на діючих деревообробних підприємствах, що вимагає значних інвестицій для оновлення і розширення виробничо-технічної бази, відсутність відповідних інноваційних технологій, які дозволять ефективніше переробляти не лише якісну деревину, а й низькосортну та відходи, які утворюються під час рубок і в результаті первинної переробки деревини; недостатній розвиток виробництв зі створення альтернативних видів налива з лісоосировини, віддаленість осередків заготівлі від центрів переробки, низький рівень менеджменту та стратегічного планування.

Процес первинного транспортування деревини в гірських лісах регіону характеризується рядом особливостей, зокрема:

- робота лісових машин здійснюється у всі періоди року, часто у важких ґрунтових і рельєфно-гідрологічних умовах, які ускладнюються рядом природних перешкод (наявність валунів, пнів, потоків, повалених дерев тощо);
- термін їх роботи на одній лісосіці характеризується коротким періодом, що зумовлює неможливість капітальних затрат на влаштування волоків;

дрелювальні засоби, працюючи на великих площах, транспортують деревину, як правило, наземним способом з малими швидкостями руху, докладаючи при цьому великі тягові зусилля.

З проведеного аналізу даних у межах кваліфікаційної магістерської роботи можливо зробити наступні висновки:

собівартість лісозаготівельних робіт підприємствами лісогосподарських підприємств Закарпатського ОУЛМГ в середньому становить $300 \text{ грн} \cdot (\text{м}^3)^{-1}$;

аналіз структури собівартості показав, що основну частку займають витрати на трелювання деревини, яка зростає у складних умовах, основними чинниками зниження собівартості є економія матеріалів

завдяки впровадженню ефективної новітньої техніки, а також організаційні заходи (якісне планування і розробка ділянок, мінімізація просторів тощо).

Також, за результатами опрацювання матеріалів у межах проведеного дослідження, можемо надати наступні рекомендації:

– Ефективна і раціональна організація технологічного процесу лісозаготівлі в гірських умовах має базуватися насамперед на попередньо спланованій та облаштованій, відповідно до вимог “Інструкції по проектуванню лісових автомобільних доріг в гірських умовах Карпат”, мережі автодоріг у лісових масивах.

– Це забезпечить можливість безперешкодного під'їзду та перебазування лісових машин до освоєваних ділянок, підвищення їх продуктивності за рахунок зменшення середньої віддалі трелювання, а також зниження частки лісової поверхні, зайнятої під трелювальними волоками, які вносять негативні зміни в лісову екосистему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамовський О.М. Еколого-економічна модель оптимізації лісокористування // Науковий вісник: Збірн. наук.-техн. праць. Львів: УкрДЛТУ, 2002. Вип. 12.1. С. 144-153.
2. Академічний курс "Екологічне право України": підручник. За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К.: ТОВ "Вид-во "Юрид. думка", 2008. 720 с.
3. Борейко В.І. Державне регулювання соціально-економічного розвитку (теорія, методологія, проблеми). Монографія. Рівне: НУВГП, 2008. 379 с.
4. Галушкіна Т.П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика). Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований Украины. 2000. 280 с.
5. Грешак М. Г. Управління витратами: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / М. Г. Грешак, О. С. Коцюба К.: КНЕУ, 2002. 131 с.
6. Гелетуша Г.Г. Оцінка енергетичного потенціалу біомаси в Україні. Ч.1. Відходи сільського господарства та деревинна біомаса / Г.Г.Гелетуша, Т.А.Железна, М.М.Жовмір та ін. // Промислова теплотехніка, 2010. Т. 32. № 5. С. 58-65.
7. Генсірук С.А. Ліси України / Наук. Тов. ім. Шевченка, Укр. держ. Лісотехнічний університет. Львів, 2002. 496 с.
8. Гончаров С.М., Жемба А.Й. Управління проектами: Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення. Рівне: НУВГП, 2006. 177 с.
9. Дзядикевич Ю.В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія / Ю.В. Дзядикевич, Б.О. Язлюк, Р.Б. Тевко та ін. Тернопіль: Астон, 2016. 392 с.
10. Дзядикевич Ю.В. Методи оцінки ефективності інвестицій в енергозбереження / Ю.В. Дзядикевич, Р.І. Розум, М.В. Буряк // Інноваційна економіка. Тернопіль. 2011. №2 [21]. С. 119-122.

11. Дзяди́кевич Ю.В. Управління процесами ефективного енергозбереження / Ю.В. Дзяди́кевич, Р.Б. Гевко, Р.І. Розум, М.В. Буряк // Інноваційна економіка. Тернопіль. 2010. № 3. С. 151-154.

12. Ковалишин В.Р. Економічне стимулювання розвитку екологічної сертифікації лісів України: Автореферат дис. канд. екон. наук / В.Р. Ковалишин // Національний лісотехнічний університет України. Л., 2006. 20 с.

13. Коропова А.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства. Навчальний посібник. К.: Знання, 2000. 378 с.

14. Коробський Р.В. Питання економіки землекористування в сільському та лісовому господарстві // Р.В. Коробський, Д.А. Татарикова // Економіка України: політико-економ. журн. 2011. № 8. С. 16-21.

15. Любезна І. В. Удосконалення роботи системи опалення підприємства шляхом переходу на альтернативні джерела енергії [Текст] / І. В. Любезна, А. І. Дідик // Український журнал прикладної економіки. 2016. Том 1. № 1. С. 122-130. ISSN 2415-8453.

16. Мишенін Є.В. Еколого-економічні проблеми природокористування у лісовому комплексі / За ред. д-ра екон. наук, акад. УЕАН Я.В.Ковалю. Суми: ВВП - Мрія-1 ЛТД, 1998. 272 с.

17. Мороз В.П. Досвід зарубіжних країн щодо оподаткування лісового господарства: еколого-економічні аспекти / НЛТУ. Львів, 2009. 214 с.

18. Павлов В.І. Основи підприємництва: терміни бізнесу: Навчальний посібник, т.2. Луцьк: Надстир'я, 1998. 120 с.

19. Павлов В.І., Кривов'язюк І.В. Економічний механізм функціонування підприємства: Структурований курс лекцій: Навчальний посібник. Луцьк: Надстир'я, 1999. 120 с.

20. Павлов В.І., Борейко В.І., Меліхова Т.Л. Економіка природокористування: Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення. Рівне: НУВГП, 2008. 136 с.

21. Павлов В.І., Кравців В.І., Борейко В.І., Веремеєнко Т.С. Економіка

довкілля та природних ресурсів. Інформаційний пакет: Інформаційно-методичні матеріали щодо підготовки магістрів за кваліфікацією «Економічне моделювання екологічних систем». Спеціальність 8.000010 («Специфічні категорії»). Рівне: НУВГП, 2009. 184 с.

22. Пахомова Н.В., Рихтер К.К. Экономика природопользования и охраны окружающей среды: Учеб. пособие. СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2001. 220 с.

23. Розум Р.І. Еколого-економічні системи: основні аспекти / Р.І. Розум, М.В. Буряк, І.В. Любезна // Науковий огляд. Науковий журнал. Київ, 2015. № 6 (16). С. 33-49.

24. Розум, Руслан. Еколого-економічна оцінка впровадження природоохоронних заходів [Текст] / Руслан Розум, Марина Мотрюк // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 20 жовт. 2016 р.]. Тернопіль : Вектор, 2016. С. 195-196.

25. Розум Р.І. Підвищення ефективності управління асортиментною політикою підприємств деревообробного комплексу / Р.І. Розум, Р.В. Хамедюк // Матеріали наукового семінару «Екологізація економіки та регулювання використання природних ресурсів». 20 травня 2014. Тернопіль: ТНЕУ. С. 8-10.

26. Сиякевич І.М. Економіка лісокористування. Навчальний підручник. Львів: ІЗМН, 2000. 402 с.

27. Сиякевич І.М. Інструменти екополітики: теорія і практика. Львів: ЗУКЦ, 2003. 188 с.

28. Сиякевич І.М. Національна політика в лісовому господарстві у контексті глобальних екологічних загроз / І.М. Сиякевич // Економіка України: політико-економ. журнал. 2007. № 9. С. 72-81.

29. Сиякевич І.М. Лісове господарство України в XXI ст.: сценарії розвитку / І.Сиякевич, І.Соловій, Н.Дейнека // Економіка України: політико-економ. журн. 2007. № 9. С. 36-40.

30. Сиякевич І.М. Лісова політика: Підручник. Львів: ІЗН. 2005.- 223

с.
 31. Скрипчук П.М. Економічні механізми становлення і розвитку екологічної сертифікації / П.М. Скрипчук // Економіка і держава, 2006. № 7. С. 33 – 36.

32. Фурдичко Л.О. Питання економіки землекористування в сільському та лісовому господарстві: стан, проблеми, шляхи їх вирішення / Л.О. Фурдичко // Економіка України : політико – економ. журн. 2012. № 11. С. 62-63.

33. Хвесик М.А., Збагерська Н.В. Економічна оцінка природних ресурсів: основні методологічні підходи.– Рівне: Видавництво РДТУ, 2000. 194 с.

34. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. Екологічне управління. підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. К.: Либідь, 2004. 432 с.

35. Язлук Б.О., Гевко Р.Б., Дзяди́кевич Ю.В. Теоретичні та прикладні аспекти економічної безпеки України // Інноваційна економіка. 2015. №4 (59). С.301-310.

36. Dziadykevych Yu.V. Aspects of multi-method management of natural resources / Yu.V. Dziadykevych, M.V. Buriak, R.I. Rozum, I.V. Liubezna, B.P. Duda 120 // Innovative Solutions in Modern Science. International Journal, Dubai, 2017, № 2 (11). С. 27-43. [Електронний ресурс]. URL: <https://naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/viewFile/1124/1242>

37. Rozum, P. I. Improving efficiency of using agricultural land / R. I. Rozum, I. V. Liubezna, O. M. Kalchenko // Scientific bulletin of Polissia № 3 (11), P. 1, 2017. С. 193-196.

38. Rozum Ruslan EFFECTIVE UTILIZATION OF WASTES OF WOOD / Ruslan Rozum // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість : міжвідомчий науково-технічний збірник. Львів, 2009. № 35. С. 133–136. [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/15915>